

www.npsumava.cz

šumava

ZAJÍMAVOSTI Z PŘÍRODY | ZE ŽIVOTA OBYVATEL | Z HISTORIE

ČTVRTLETNÍK SPRÁVY NÁRODNÍHO PARKU ŠUMAVA jaro 2023 | 50 Kč

CHRÁNĚNÁ KRAJINNÁ OBLAST ŠUMAVA

1.

ŠUMAVA

— informace — aktuality — zajímavosti —

1973

Vydává správa chráněné krajinné oblasti Šumava Vimperk

2023
60 let CHKO
50 let časopisu
ŠUMAVA

V příloze: Sběratelské kartičky a plakát pro malé čtenáře

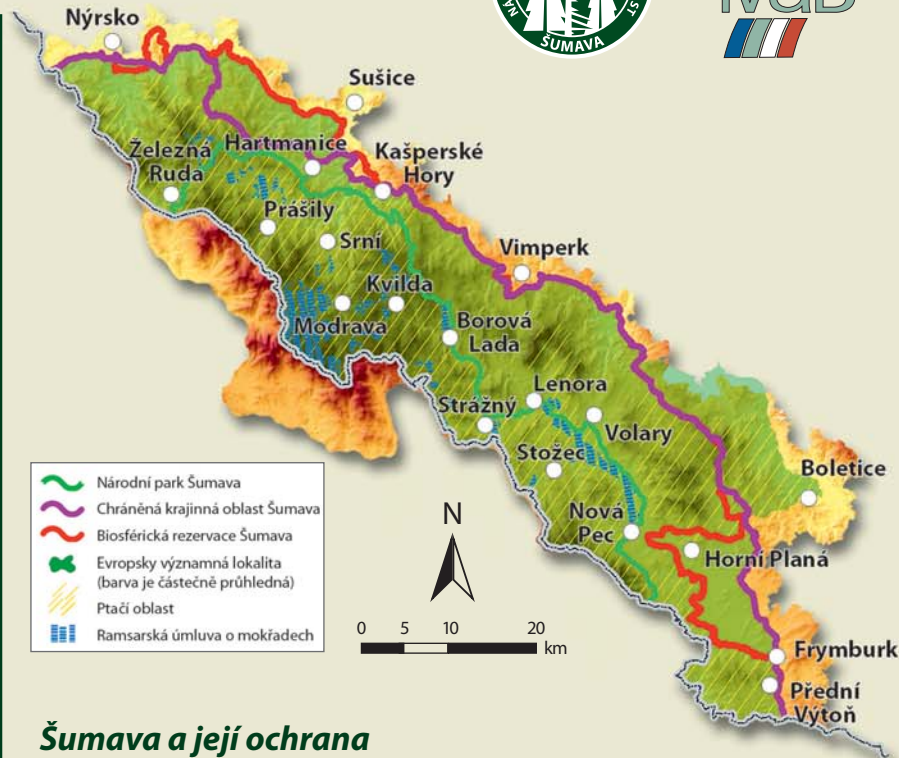
Slovo na úvod

Rok CHKO Šumava

K padesátým narozeninám Chráněné krajinné oblasti Šumava napsal její tehdejší vedoucí Pavel Hubený rovnou celou knihu. A teď tu máme šedesátiny, které oslavíme 27. prosince 2023. Během těch posledních deseti let se toho událo poměrně hodně. Sucho a tropické letní teploty zasáhly v letech 2015 až 2017 také celou Šumavu. Dne 29. října 2017 se nám tu prohnal orkán Herwart a svou ničivou silou zasáhl nejvíce Národní přírodní rezervaci Boubínský prales a Národní přírodní rezervaci Černé a Čertovo jezero. Následovala kůrovcová gradace, která v oblasti jezer stále pokračuje. Od roku 2016 „množíme“ polo-přirozeným odchovem perlorodky říční na řece Blanici a letos jsme poprvé vysadili okolo 400 ks šestiletých jedinců zpět do vodního toku. V roce 2018 oslavil Boubínský prales 160 let výročí od jeho prvního vyhlášení rezervací, a v jeho jádrové části, tedy původním pralese, byl potvrzen výskyt kriticky ohrožených dřevožijných hub, které se nevyskytují nikde jinde v České republice. A tak bych mohla pokračovat dál a dál... Těším se, že vám budeme psát o zajímavostech a krásách CHKO Šumava v každém čísle tohoto časopisu po celý rok 2023.

CHKO Šumava přeji, ať si i v budoucnu udrží svou nádhernou tajemnou a jedinečnou tvář přírody, kterou nás obklopuje a okouzluje. Návštěvníci ať si ji užijí plnými doušky!

Silvie Havlátková
Vedoucí CHKO Šumava

Šumava a její ochrana

Chráněná krajinná oblast Šumava

Vyhlášena v roce 1963 jako vyvrcholení snah o zvláštní ochranu přírodovědně cenného území.

Národní park Šumava

Centrální část Šumavy byla v roce 1991 přeřazena podle české legislativy do nejvyšší kategorie územní ochrany.

Ramsarská lokalita – Šumavské rašeliníště

Poměrně rozsáhlá část území (6 371 ha), zařazená v roce 1993 do mezinárodního seznamu mokřadů, dokládá celosvětový význam území.

Natura 2000

V rámci celoevropské soustavy chráněných území byla v souvislosti se vstupem ČR do Evropské unie zřízena:

- **Ptačí oblast Šumava** – pro ochranu vybraných ptačích druhů v oblasti (v roce 2004),
- **Evropsky významná lokalita Šumava** – pro ochranu společenstev a vybraných druhů (v roce 2005).

Obě lokality se prolínají s územím NP a CHKO a dokládají tak evropský význam tohoto území.

Biosférická rezervace Šumava

Už v roce 1970 byl vyhlášen celosvětový Program Člověk a biosféra (MaB). Jeho cílem je podpořit rozumné a trvale udržitelné využívání přírodních zdrojů a zlepšení vztahů mezi člověkem a přírodou. Oblast Šumavy byla celosvětovou organizací UNESCO vyhlášena biosférickou rezervací v roce 1990.

Vydavatel
Správa Národního parku Šumava,
rezortní organizace MŽP

Adresa redakce
Správa Národního parku Šumava
1. máje 260, 385 01 Vimperk
tel.: 388 450 218
fax: 388 450 019
e-mail: sumava@npsumava.cz

Redakční rada
Pavel Bečka, Jan Dvořák, Pavel Hubený, František Janout, Jiří Kadoch, Jan Kozel, Zdenka Křenová, Václav Sklenář, Martin Starý, Josef Štemberk, Michal Valenta

Redaktor časopisu
Jiří Kadoch

Fotografie
Na titulní straně: První číslo časopisu Šumava vyšlo v roce 1973. Následně prošel časopis řadou změn. Na zadní straně: „U vody“ - Vydra. Autor - Eliška Tesařová, Klatovy, 6. kategorie (dospělí), Výtvarná soutěž „VODA V NÁRODNÍM PARKU ŠUMAVA“
Grafická úprava: Václav Hrabá
Titik: Unipress, spol. s r. o. Turnov

Distribuce
Prostřednictvím E-shopu, informačních středisek Správy Národního parku Šumava a předplatného.

Podávání novinových zásilek povoleno Českou poštou, s.p., ředitelstvím odštěpného závodu Jižní Čechy v Českých Budějovicích, jzn.: P-2986/96 ze dne 6. června 1996.

Předplatné
Využívá redakce, časopis vychází čtyřikrát ročně, cena výtisku je 50 Kč, celoroční předplatné 180 Kč.

Registrační číslo: MK ČR E 7518
Uzávěrka čísla: 10. 2. 2023
Datum vydání: 1. 4. 2023

Nevyžádané rukopisy a fotografie se nevracejí.

04

04 Maloplošná zvláště chráněná území

Kousky vzácné přírody na území Chráněné krajinné oblasti Šumava.

8

06 Pozemkové úpravy na území Národního parku a Chráněné krajinné oblasti Šumava

Co se pod tímto pojmem vlastně skrývá?

08 Proč to mám dělat zrovna já?!

K evidenci pozorování druhů používáme online nálezovou databázi Agentury ochrany přírody a krajiny.

10 Paměť Velkého boubínského pralesa

Co vše odkrývá výzkum v pralesě?

12

12 Ikonické zvíře s nejistou budoucností

Při hledání nejhroženějšího savce České republiky bude jasným vítězem los evropský.

14 Nebe patří ptákům...

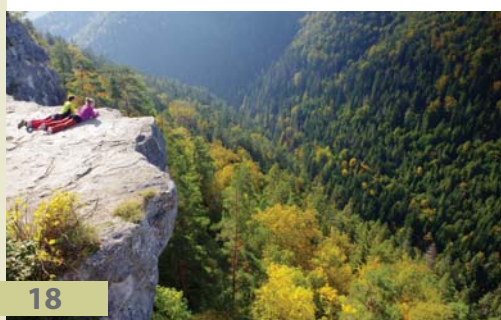
Drony představují čím dál větší problém nejen pro ptáky, savce, ale v neposlední řadě i návštěvníky.

16 Krkonoše

Slaví 60 let ochrany unikátní přírody.

18 Rada NP Slovenský raj – poprvé

Po více než 30 letech existence zasedla poprvé Rada Národního parku Slovenský raj.

18

20 Haus zur Wildnis - nová expozice roste

První části výstavy byly přepracovány již v roce 2020. Poslední práce budou hotové v letošním roce.

22 Šumava z nebe okem Radka Plíhala

Filmař, který se už přes čtvrt století zabývá fotografováním přírody a filmovou tvorbou.

24

24 Naučné stezky v CHKO Šumava

Průvodce historií vzniku naučných stezek na Šumavě.

26 Pavel Trpák – poslední žijící zakladatel

Muž, který stojí za vyhlášením CHKO Šumava i NP Šumava, ale nejen to!

28 Ze Šumavy

Příběh téměř zapomenuté knihy Karla Klostermanna.

30 Kaňonem Blanice na hrad Hus

Tip na výlet do „divočiny“ v CHKO Šumava.

32 Šumava před sto lety na snímcích Fotoateliéru Seidel XXIX.

Vítkův hrádek a Svatý Tomáš.

32

34 Aktuality

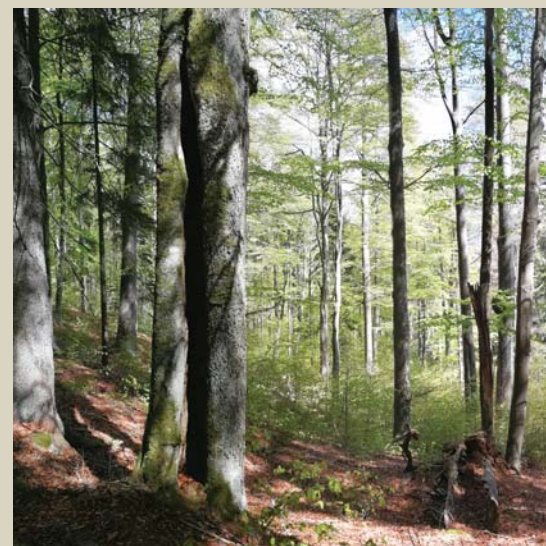
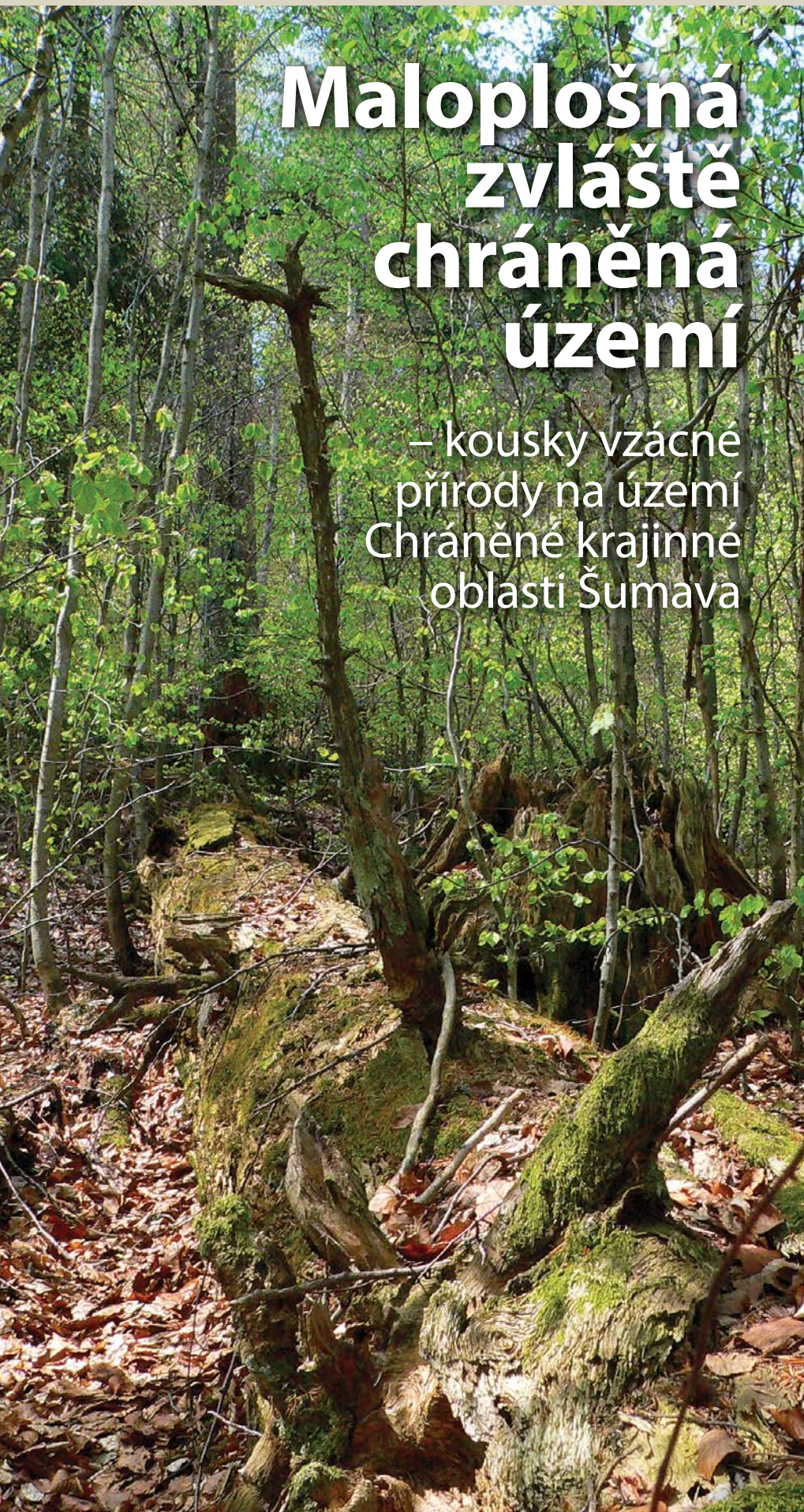
Maloplošná zvláště chráněná území

– kousky vzácné
přírody na území
Chráněné krajinné
oblasti Šumava

Národní přírodní rezervace, přírodní rezervace, národní přírodní památka, přírodní památka (NPR, PR, NPP, PP). Přírodovědně chráněná území, která mají různé zkratky. Možná někdy není jednoduché se v nich vyznat. V tomto článku se pokusíme návštěvníkovi přiblížit, co které znamenají. Některá maloplošně chráněná území si blíže představíme a vysvětlíme, čím si „zasloužila“ svoji zkratku, nejčastěji uváděnou před vlastním názvem.

Proč vyhlášovat chráněná území

K rozklíčování zkratk si vypůjčíme zákon *O ochraně přírody a krajiny*, který všechny tyto jednotlivé kategorie chráněných území zavádí a definuje. Chráněná krajinná oblast Šumava patří mezi tzv. velkoplošně chráněná území. Skládá se z lesů, luk, vodních ploch, ale i lidských sídel, průmyslových objektů, silnic apod. Smyslem je toto území chránit jako celek. Na území se však nachází, z hlediska ochrany přírody, i velmi cenné plochy, např. zachovalé horské smrčiny, rašeliniště, cenná bezlesí. Tyto plochy je nutné chránit před lidskou činností - např. jádrová část Boubínského pralesa, nebo naopak aktivně vhodnými zásahy podporovat vývoj či setrvání určitého ohroženého druhu v lokalitě - např. zachování hořečku mnohotvarého českého na území Pasecké slati. Pro tyto případy nám zákon o ochraně přírody a krajiny dává možnost vyhlásit tzv. maloplošně zvláště chráněná území (MZCHÚ) – přírodní rezervaci a přírodní památku. První z nich je vyhlášována za účelem ochrany cenných biotopů (např. horské smrčiny, rašelinné lesy). Přírodní památka je vyhlášována spíše za účelem ochrany určitého rostlinného či živočišného druhu, nebo útvaru neživé přírody (např. početné

Interiér Boubínského pralesa. Foto: Silvie Havlátková

Maloplošně chráněné území je v terénu označené hraničnickem se státním znakem.
Foto: David Půbal

Rezervaci či památku poznáte v terénu podle pruhového značení – červených pruhů na kmenech či sloupcích. Foto: David Půbal

V přírodní památce Pasecká slat je mimo jiné předmětem ochrany populace hořečku mnohotvarého českého. Foto: David Půbal

kolonie mravence lesního na území PP Poušť). V názvech se tedy objevují zkratky PR nebo PP. Pokud je fenomén ochrany přírody nadregionálně významný a přesahuje svojí významností hranice CHKO, je vyhlášena jako národní přírodní rezervace či památka, tedy NPR nebo NPP.

Než vstoupíte...

Návštěvník takováto území přímo v terénu pozná podle informační cedule, na které je symbol státního znaku na zeleném podkladě s vyznačením konkrétní kategorie chráněného území. Takovéto informační cedule – hraničnický – jsou nejčastěji instalovány u cest či jiných přístupových bodů k rezervaci či památce. Přímo v terénu je pak obvod

V národní přírodní rezervaci Boubínský prales jsou předmětem ochrany přirozené a přírodě blízké lesy.
Foto: David Půbal

chráněného území vyznačen pruhovým značením – dvěma červenými pruhy, nejčastěji vyznačenými na hraničních stromech či sloupcích. Horní pruh probíhá po celém obvodu, dolní pouze po takové části obvodu, která odpovídá výseku území nechráněného. Tedy, pokud půjdete krajinou a narazíte na strom se dvěma červenými pruhy, víte, že vstupujete do MZCHÚ. Pokud naopak narazíte na strom a uvidíte pouze jeden pruh, stojíte již v tomto území a právě ho opouštíte. Takováto MZCHÚ jsou rovněž vyznačena v běžných turistických mapách. Návštěvník by si měl o těchto územích, ještě než je navštíví, zjistit podrobnější informace, protože některá taková území mají stanoveny bližší ochranné podmínky, ze kterých někdy plynou jednotlivá omezení, např. vstup povolen pouze po vyznačených cestách, či pouze v určité části roku, apod.

Vybraná chráněná území v CHKO Šumava

Na území CHKO Šumava bylo do konce roku 2022 vyhlášeno celkem 79 MZCHÚ. Máme zde čtyři národní přírodní rezervace (NPR), tři národní přírodní památky (NPP), padesát tři přírodních rezervací (PR) a devatenáct přírodních památek (PP). Nejstarší chráněné území celé Šumavy je všeobecně známá NPR Boubínský prales. Její ochrana trvá již od roku 1858 a její založení bylo motivováno čistě z vědeckých důvodů. Díky Vilému Hohenzollernovi bylo v roce 1911 zřízeno druhé nejstarší chráněné území Šumavy, kterým je NPR Černé a Čertovo jezero. Naopak prozatím nejmladším chráněným územím CHKO Šumava je PR Kaňon Blanice, které bylo vyhlášeno teprve v roce 2021. Tři nejvýše položená MZCHÚ dosahující nad-

mořských výšek nad 1 300 m jsou NPR Boubínský prales, NPR Černé a Čertovo jezero a PP Královský hvozd. Poslední z uvedených zároveň se svými úctyhodnými 2 128 ha představuje největší šumavské MZCHÚ.

Plány péče

Každé území má zpracovaný tzv. plán péče, který slouží především pro pracovníky státní ochrany přírody a vlastníky dotčených pozemků. Tomuto plánu jsou podřízeny veškeré zásahy, které by měly směřovat k zachování nebo zlepšení stavu předmětu ochrany daného území. Díky těmto plánovaným zásahům tak můžeme na území CHKO Šumava do současné doby obdivovat bohatou populaci vzácné rostliny hořečku mnohotvarého českého, jedinou šumavskou lokalitu rostliny popelivky sibiřské či ještě stále pozorovat populaci perlorodky říční v Blanicích. Naopak některé typy MZCHÚ (např. pralesovitě nebo přírodě velmi blízké lesní porosty, lesní a vrchovištní rašeliniště s nenarušeným vodním režimem, ryze geologické výtvoř apod.), je vhodné ponechat zcela bez zásahu jejich přirozenému, ničím nerušenému vývoji (např. PR Milešický prales či jádro NPR Boubínský prales).

Přijďte naše rezervace a památky navštívit, ten zážitek stojí za to.

**Ondřej Šmíd
David Půbal**

Správa Národního parku Šumava
ondrej.smid@npsumava.cz
david.pubal@npsumava.cz

Pozemkové úpravy

na území Národního parku a Chráněné krajinné oblasti Šumava

Rekonstrukce polní cesty u Hlásné Lhoty prováděná podle plánu společných zařízení v rámci pozemkových úprav.

O pozemkových úpravách asi většina lidí již něco slyšela, ale určitě mnoho z nich má o tomto pojmu jen mlhavou představu. Na první pohled jde o činnost nezajímavou, ale jak se dozvíme dále, tak o činnost velice důležitou i pro ochranu přírody a krajiny. Takže, co to tedy pozemkové úpravy vlastně jsou?

Pozemkové úpravy se provádějí podle zákona č. 139/2002 Sb., o pozemkových úpravách a pozemkových úřadech a podle ustanovení § 2 tohoto zákona se pozemkovými úpravami ve veřejném zájmu prostorově a funkčně uspořádávají pozemky, scelují se nebo dělí. Zabezpečuje se jimi přístupnost a využití pozemků a vyrovnání jejich hranic tak, aby se vytvořily podmínky pro racionální hospodaření vlastníků půdy.

Řízení o pozemkových úpravách

V tomto článku není prostor pro popis celého průběhu pozemkových úprav, ten je podrobně popsán ve výše uvedeném zákoně, ale zmiňme alespoň to nejdůležitější.

O pozemkových úpravách rozhoduje a jejich provádění organizuje Státní pozemkový úřad. Předmětem pozemkových úprav jsou vždy všechny pozemky v obvodu pozemkových úprav, přičemž obvodem se rozumí území dotčené pozemkovými úpravami. Pokud se pozemkové úpravy týkají jen části katastrálního území, provádějí

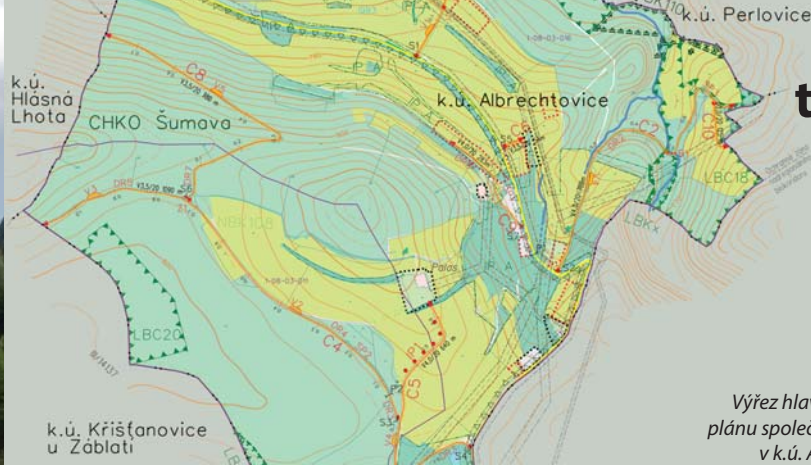
se formou jednoduchých pozemkových úprav, většinou se ale provádějí formou komplexních pozemkových úprav, jejichž součástí je vždy plán společných zařízení. Náklady na pozemkové úpravy hradí stát, na úhradu nákladů se ale mohou podílet i účastníci pozemkových úprav.

O pozemkových úpravách se vede řízení, jehož účastníky jsou vždy vlastníci pozemků a obce, v jejichž územním obvodu jsou pozemky zahrnuté do obvodu pozemkových úprav. O zahájení řízení jsou písemně vyrozuměni také v zákoně vyjmenované dotčené orgány, mezi nimiž je i orgán ochrany zemědělského půdního fondu (ZPF), což je na území NP Šumava Správa NP Šumava (dále také jen „Správa“) a orgán ochrany přírody (Správa je orgánem ochrany přírody jak na území NP Šumava, tak i na území CHKO Šumava). Návrhu nového uspořádání pozemků vlastníků předchází zpracování plánu společných zařízení, kterými jsou zejména opatření sloužící ke zpřístupnění pozemků (polní a lesní cesty, mostky apod.), protierozní opatření pro ochranu půdního fon-

du, vodohospodářská opatření, což jsou mj. i opatření k zadržení vody v krajině a opatření k ochraně a tvorbě životního prostředí, podpoře biodiverzity a zvýšení ekologické stability prostřednictvím územního systému ekologické stability. Plán společných zařízení musí být v souladu s územně plánovací dokumentací a schvaluje jej zastupitelstvo obce. V závěru řízení pozemkový úřad oznámí výsledek na úředních deskách, kde je možno nahlédnout do zpracovaného návrhu pozemkových úprav a po vypořádání námitek a připomínek, příp. po úpravě návrhu, a pokud s návrhem souhlasí vlastníci alespoň 60 % výměry pozemků, rozhodne pozemkový úřad o schválení návrhu pozemkových úprav.

Úloha Správy NP Šumava při pozemkových úpravách

Správa je v řízení o pozemkových úpravách dotčeným orgánem ochrany ZPF (na území NP Šumava), dotčeným orgánem ochrany přírody (na území NP a CHKO Šumava) a zároveň je většinou (na území NP Šumava prakticky vždy) účast-

Výřez hlavního výkresu plánu společných zařízení v k.ú. Albrechtovice.

o ochraně přírody a krajiny (dále jen „ZOPK“) a v průběhu celého řízení kontrolovat jejich dodržování a samozřejmě, že v průběhu řízení musí aktivně vystupovat i jako účastník řízení s cílem ochránit zájmy ochrany přírody a krajiny, tj. zájmy, k jejichž ochraně byla Správa zřízena.

K plánu společných zařízení, jehož podcenění by mohlo mít dost velký negativní vliv na zájmy chráněné podle ZOPK, vydává Správa stanovisko, v němž má například často připomínky k navrhované hustotě a druhu cest, včetně jejich povrchové úpravy (preferovaná je přírodě blízká povrchová úprava, tj. bez vrchní asfaltové vrstvy), dále musí umět dobře posoudit navrhovaná umístění a rozsah protierozních a vodohospodářských opatření, návrh nové výsadby dřevin a vliv na mnoho dalších zájmů ochrany přírody a krajiny.

Samozřejmě, že i ke změnám v uspořádání pozemků, tj. ke změnám tvaru a velikosti některých pozemků, se Správa v průběhu řízení vyjadřuje. Ke změnám v uspořádání pozemků se přistupuje, pokud je to účelné, v podmínkách Šumavy je tomu i s ohledem na historii území prakticky vždy. S ohledem na vývoj šumavské krajiny po II. světové válce i s ohledem na dlouhodobé cíle ochrany zvláště chráněných území, zejména národní

ho parku, je nutné měnit hranice pozemků podle skutečného stavu a charakteru plochy tak, aby klasifikace druhu pozemku odpovídala stavu současnému a optimálně i výhledovému. V rámci území NP Šumava tak dochází k poměrně velkým změnám, co se týká podílu výměry jednotlivých druhů pozemků. Tak, jak se na řadě zemědělských pozemků nebo jejich obtížně obhospodařovatelných částech přestalo po vysídlení původního obyvatelstva hospodařit, nabýly často charakteru lesa. Tím se do určité míry navyšuje podíl lesních pozemků. Výrazný je také nárůst ploch s druhem pozemku vodní plocha, nejčastěji na úkor ostatních ploch. To souvisí s dlouhodobým úsilím Správy revitalizovat vodní režim na velkých plochách, které byly v minulosti poškozeny a degradovány odvodňováním. Některé pozemky se scelují, ale častější jsou případy, kdy dochází k rozdělování pozemků a v některých případech dochází i ke směnám pozemků. Na území NP Šumava často Správa iniciuje směny pozemků z důvodu ochrany přírody. Správa vychází ze zásady, že směny týkající se pozemků, které spravuje, musí být vždy odůvodněné zájmem ochrany přírody. Důležité je, že z pohledu výměry není možné objem pozemků ve vlastnictví státu pozemkovou úpravou snížit. Při pozemkových úpravách mají být vyčleněny také pozemky pro územní systém ekologické stability, tj. pro vymezení a realizaci biocenter a biokoridorů, což je rovněž důvod pro změnu v uspořádání pozemků.

Co konstatovat na závěr? Pozemkové úpravy probíhají postupně na celém území státu, ale je to běh na dlouhou trať. Plánovány jsou na několik let. Na území NP Šumava byly pozemkové úpravy již v některých katastrálních územích ukončeny, či se blíží k závěru, v dalších bylo s nimi již započato, anebo jsou v běhu a ačkoliv by se na první pohled mohlo zdát, že nejsou pro ochranu přírody a krajiny až tak důležité, tak ve skutečnosti je tomu naopak a je nutné se jim důkladně věnovat. Chyby při pozemkových úpravách se těžko napravují, a pokud se jim nepodaří předejít, tak jejich vliv na zájmy ochrany přírody a krajiny je skoro vždy negativní.

níkem řízení z pozice organizace, která má právo hospodařit na mnoha pozemcích ve vlastnictví státu.

Správa musí po zahájení řízení stanovit podmínky k ochraně zájmů podle zákona č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu a zákona č. 114/1992 Sb.,

Nová výsadba ovocných dřevin podél cesty u Kratušína provedená při realizaci společných zařízení.

**Miroslav Černý
Pavel Kavlík**
Správa Národního parku Šumava
miroslav.cerny@npsumava.cz
pavel.kavlik@npsumava.cz

Proč to mám dělat zrovna já?!

Abychom mohli zvířata a rostliny chránit, potřebujeme vědět, kde rostou a žijí a jak se stěhují v čase a prostoru. K evidenci pozorování druhů používáme online náleзовou databázi Agentury ochrany přírody a krajiny (dále jen NDOP), tedy nástroj, který umožňuje v krátkém čase sdílet a zobrazovat pozorování mnoha uživatelů. Správa Národního parku má zhruba 300 zaměstnanců a z těchto 300 lidí asi polovina tráví aspoň část svého pracovního času v terénu. A teď jednoduchá kalkulace, pokud každý z nás sto padesáti zaměstnanců zadá od dubna do srpna (což je dlouhodobě období s nejvyšší frekvencí pozorování různých druhů), každý pracovní den do náleзовé databáze alespoň jeden záznam, dostaneme se k slušnému počtu 16 350 záznamů za rok.

Jak to bylo

Náleзовá databáze za dobu existence Správy NP Šumava prošla dramatickou proměnou – od analogové formy, přes různé digitální offline verze až po digitální mobilní a webovou online aplikaci (dnešní stav). Analogová kartičková databáze, offline náleзовá databáze Správy NP Šumava, hlášenky strážců, mobilní aplikace Lesis – tento více méně chronologicky uspořádaný výčet různých fází a přístupů k náleзовé databázi má dva společné jmenovatele. Vysokou pracnost při pořizování a spoustu ztracených a znehodnocených záznamů. Kartičková databáze se rozkutálela při stěhování správy CHKO, hlášenky strážců ve formě lístečků s pozorováními se někdy ztrácely dřív, než je někdo přepsal a zaevidoval, záznamy z offline náleзовé databáze a mobilní aplikace Lesis byly často nekompletní a proto nepoužitelné. V záznamech třeba chybělo, o jaký druh se jedná, z jiného záznamu zase šlo vyčíst, že zadavatel sice viděl rysa, ale ze vzrušení z blízkého setkání zapomněl zapsat kde a kdy.

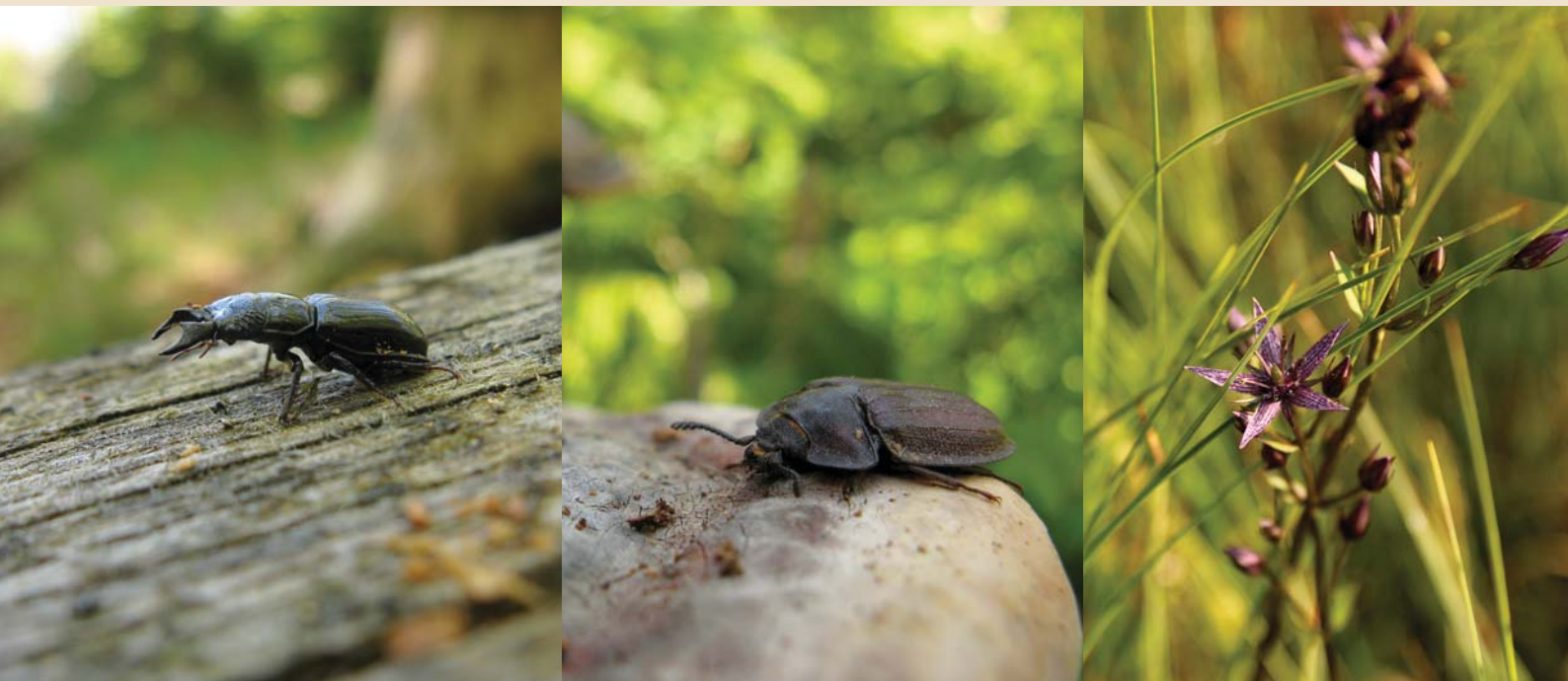
Jak to je

Tato zkušenost se ztracenými a znehodnocenými záznamy je pro řadu z nás jedním z důvodů (zdaleka ne však jediným) nechuti podílet se na plnění nynější náleзовé databáze. Současný způsob plnění prostřednictvím mobilní nebo webové aplikace Biolog, případně webového rozhraní náleзовé databáze Agentury ochrany přírody a krajiny určitě není úplně dokonalý a chyb prostý. Ale posun k lepšímu je oproti minulosti obrovský, vyplňování záznamů je uživatelsky příjemné, rychlé, jednoduché a přitom omezuje počet formálních chyb na minimum (např. díky systému povinných polí, bez jejichž vyplnění není možné záznam uložit). A hlavně umožňuje samotnému zadavateli odesílat své záznamy přímo do online centrální databáze a tím zaručuje, že vykonaná práce není zbytečná a že pozorování nebudou ztracena a zapomenutá. To by mohlo být novým impulsem pro ty, kteří jsou demotivováni ze spousty ztracených záznamů v minulosti. A proč potřebujeme co nejvíce

zapisovatelů a záznamů, bych ráda ukázala na následujícím příkladu.

V množství je síla...

Malé mapky ukazují výskyt tetřeva hlušce na území NP a CHKO Šumava – každá představuje zápisy od nějakého konkrétního zaměstnance Správy. Výběr konkrétních lidí je nenáhodný a proto jsem se rozhodla pro anonymní prezentaci výsledků. Na orámované větší mapce uprostřed je výskyt tetřeva hlušce podle všech záznamů uložených v náleзовé databázi (historických i současných, profesionálních i amatérských). Jen zběžným porovnáním dojdeme k závěru, že téměř žádný ze zaměstnanců nebyl sám schop postihnout celkové rozšíření druhu na území NP a CHKO. Až složením záznamů mnoha přispěvatelů získáme mapku se skutečným rozšířením tetřeva hlušce (místo tetřeva si samozřejmě dosadte jakýkoliv jiný živočišný či rostlinný druh). A tento příklad by byl ještě extrémnější v případě, že by nás zajímaly záznamy druhu v krátkém časovém období.

Do NDOP zaznamenáváme nejen přímá pozorování druhů, ale i jejich pobytové stopy.
Zleva: ještěrka živorodá, skokan hnědý, roháček jedlový, kornatec velký a kropenáč vytrvalý.

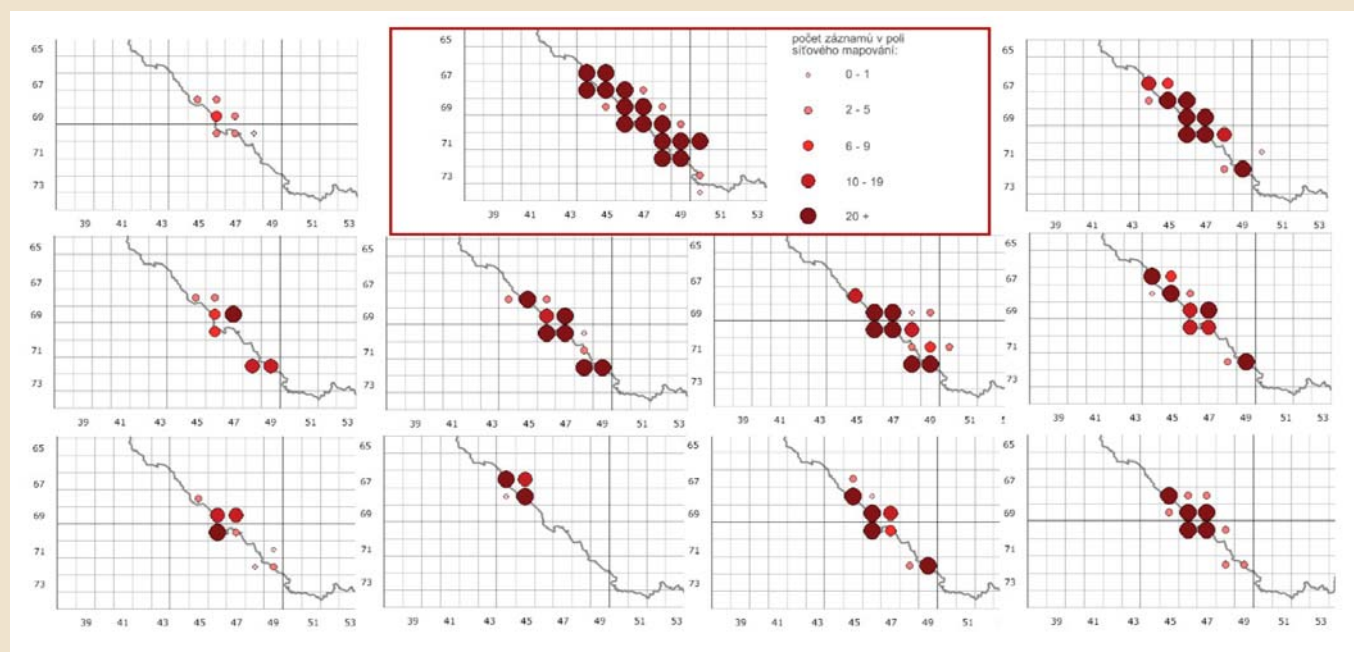
... a ve věděni taky

Navzdory tomu, že NP a CHKO Šumava zdaleka nejsou největšími chráněnými územími na světě, není v silách jednotlivců vysledovat pobytové stopy druhů na celém území. A proto i na tak malém území, jakým

je Národní park a Chráněná krajinná oblast Šumava, potřebujeme informace sdílet a skládat, abychom získali komplexní obrázek výskytu druhů. Potřebujeme, aby se na monitoringu podílel co možná největší počet lidí, jejichž společným cílem je poskytnout

zvířatům a rostlinám nejen na území NP a CHKO Šumava co nejlepší ochranu.

Pavla Čížková
Správa Národního parku Šumava
pavla.cizkova@npsumava.cz

Malé mapky ukazují výskyt tetřeva hlušce na území NP a CHKO Šumava, každá představuje zápisy od jednoho zaměstnance Správy. Na orámované větší mapce nahoře uprostřed je výskyt tetřeva hlušce podle všech záznamů uložených v nálezové databázi.

Paměť Velkého boubínského pralesa

Mohutné smrky vyvrácené při orkánu Herwart v roce 2017. Extrémně silný vítr vyvrací nejmohutnější stromy, protože podél jejich dlouhých kmenů působí obrovský tlak na kořenový systém.

Na úbočích Boubína (1 362 m n. m.) se rozkládá člověkem málo ovlivněný Velký boubínský prales. Kompaktní divoké společenství mohutných smrků sbíhá od samého vrcholu po úbočích hory, na svazích se přidávají velrybí jedle a dosud spíše podrůstající, nicméně stále vitálnější buk. Podél levého břehu Kaplického potoka scházejí divoké lesy až téměř k ladině Pile. Před ní už vznikla holina a mladé kulturní lesy, které se táhnou dále na jih a přecházejí do zátoňských a lenorských pastvin. Při pohledu z větší dálky se boubínský prales už nezdá tak neomezený a nekonečný. Na masivu hory se jeví spíše jako ostrov divočiny v dynamicky se rozvíjející mladické kulturní krajině. Krajina sice nepostrádá tajemné stopy prehistorického osídlení, ty ale zatím nejsou odhalovány a celá nynější pozornost je věnována postupujícímu podmanění si divočiny a využití jejích zdrojů.

Píše se 25. říjen 1870. Zítra od západu (některé zdroje uvádějí od jihozápadu, jiné dokonce od severozápadu) přijde děsivá vichřice. Skučení větru a dunění padajících velikánů na dlouhé hodiny vystřídají dnešní ticho a dusno a na mnoho dalších dekád určí vývoj této části šumavské krajiny. Jak se o mnoho let později ukáže, zítra přijde pro tento kraj nejsilnější vichřice tohoto věku, jakou ani báby nepamatují.

Zapisujeme životní příběhy stromů

Mezi roky 2011 a 2021 jsme na Boubíně odebrali letokruhové série z více než dvou tisíc stromů. Z větší části šlo o specifický záchranný sběr životních poutí čerstvě odumřelých kmenů, dříve než zetlejí a jejich příběhy se ztratí. Ponejvíce se jednalo o stromy zabitě orkánem Herwart v roce 2017 a při následné gradaci lýkožrouta smrkového. Omezené byly vrtány i živé stromy. Cílem bylo odhalit minulost narušení boubínských lesů, a to nejen v oploceném jádru s rozlohou 47 ha, ale v celé rezervaci pokrývající 666 ha. Zajímalo nás, zda i porosty silně přetvořené člověkem dosud uchovávají jedince z původních pralesů. Z navazujících výzkumů totiž víme, že zachovála kontinuita spontánního pralesního vývoje vede i k uchování druhové bohatosti nejružnějších skupin organismů, sítě vztahů, mezi nimi i udržení pestrosti jejich mikrostanovišť. Souborně tuto kvalitu označujeme jako pralesní paměť.

Detailně jsme proto v laboratoři Odboru ekologie lesa VÚKOZ měřili šířku každého z 576 000 ročních přírůstků (letokruhů) odebraných stromů s přesností na 0,01 mm. Pak jsme porovnávali letokruhové série stromů mezi sebou, abychom našli chybějící letokruhy a doplnili je do sérií. V sekvencích šířek letokruhů, které připomínají čárové kódy, jsme následně nacházeli narušení (disturbance), kterým stromy během svého života čelily. Malý strom může být kupříkladu po staletí zastíněn sousedním mohutným stromem, strádá a přirůstá pomalu. Pak náhle mohutného souseda vyvrátí vichřice, malý stromek získá světlo a začne intenzivně růst. Dramatické události v životě stromu jsou snadno čitelné v letokruzích smrku nebo jedle, lze je ale rozlišit i u roztroušené porůvitého buku nebo javoru. Z detailních analýz růstu každého stromu jsme následně poskládali obraz minulosti celého lesa od roku 1650.

Pralesní paměť

Z přírůstků stromů vyplynulo, že boubínské lesy byly zásadně ovlivněny vichřicí v roce 1870 (omezeně též silným větrem v roce 1868) a následnou gradací lýkožrouta smrkového. Pro region se jednalo o důležitější událost, než jakou byla vichřice v roce 1740, obecně považovaná za nejsilnější historickou událost v Čechách posledních pěti set let. Data naznačují, že rozdíl obou událostí mohl být nikoli v síle větru, ale zejména ve vývoji bezprostředně po jeho utišení. Vichřice v roce 1740 atakovala lesy v chladném období končící tzv. Malé doby ledové a omezeného působení člověka v krajině. Oproti tomu vichřice v roce 1870 odstartovala v teplejším období masivní gradaci lýkožrouta smrkového, tzv. Broučkovou dobu, jak tento čas příhodně nazval Karel Klostermann. Asi proto byl exponovaný, ale chladný vrchol Boubína okolo roku 1870 narušen méně, než lesy v údolí Kaplického potoka. Přeživší a nově vyrostlé strom-

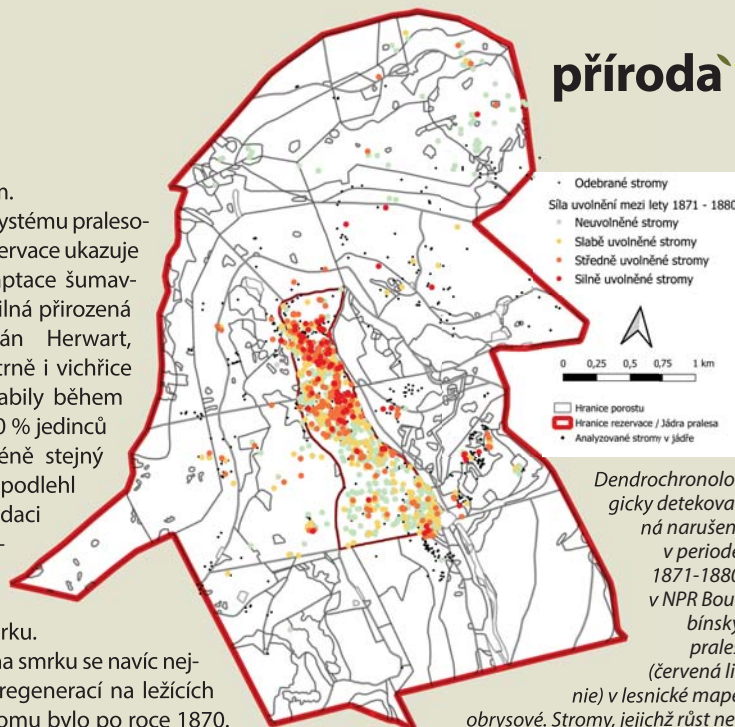
ky, které jsme vrtali o 150 let později, odhalily narušení na výrazně větším území, než jaké odpovídalo prvnímu impulzu vichřice. Efekt větru a kůrovce se slil do jedné masivní události rozšiřující se všesměrně nejméně po celou dekádu. Bezprecedentní byl i vstup člověka do narušených lesů. Ty totiž zdaleka nepodlehly větru bezesbýtku a člověk na mnoha místech dílo přírodního živlu doslova dokončil. Vítr a kůrovec sice zabily dospělé stromy, až člověk ale skutečně na mnoha místech přerhl pralesní kontinuitu.

Boubín "umí" silná narušení

Nabízí se analogie s orkáнем Herwart, který v roce 2017, opět na konci října, narušil menší část šumavských lesů. Výjimečně silný vítr provázal podobně orientovaný tlakový gradient mezi tlakovou výší v Skandinávii a tlakovou níží poblíž JZ Evropy. Jeho nedávné působení je oproti předešlé vichřici detailně známo. Dopad Herwartu celkově více připomíná vichřici z roku 1870, než tu z roku 1740. Orkán dokonce mnohde atakoval totožné porosty, jako v roce 1870. Zatímco v některých lesích, často převážně smrkových, na podmáčených půdách, byla vyvrácena většina stromů. Jen o pár metrů dále narušila vichřice porosty jen minimálně. V nich ale následně silně úřadovali kůrovec, a také člověk, což ve výsledku znásobilo rozsah prvotního

narušení větrem.

Reakce ekosystému pralesovitého jádra rezervace ukazuje na způsob adaptace šumavských lesů na silná přirozená narušení. Orkán Herwart, a před ním patrně i vichřice z roku 1870, zabily během pár hodin asi 20 % jedinců smrku a nejméně stejný počet stromů podlehl následně gradaci kůrovce. To naznačuje dramatický pokles populace smrku. Původní převaha smrku se navíc nepříspí neobnoví regeneraci na ležících kmenech, jak tomu bylo po roce 1870. V důsledku změny klimatu je buk nyní v lepším výchozím postavení než před 150 roky a jeho podíl se po narušení skokově zvýšil. Ležící kmene zároveň napomáhají regeneraci jedle a jeřábu, které limituje zvěř. Změna se jeví jako dramatická. Pro les se ale nečeje nic nového. Výměna dominujících dřevin už na Boubíně nastala během holocénu několikrát. Stále také v pralesi nacházíme obrovské množství mladých stromků, dokonce značné množství živých stromů starých 300 až (téměř) 600 let, které propojují generace, přežily

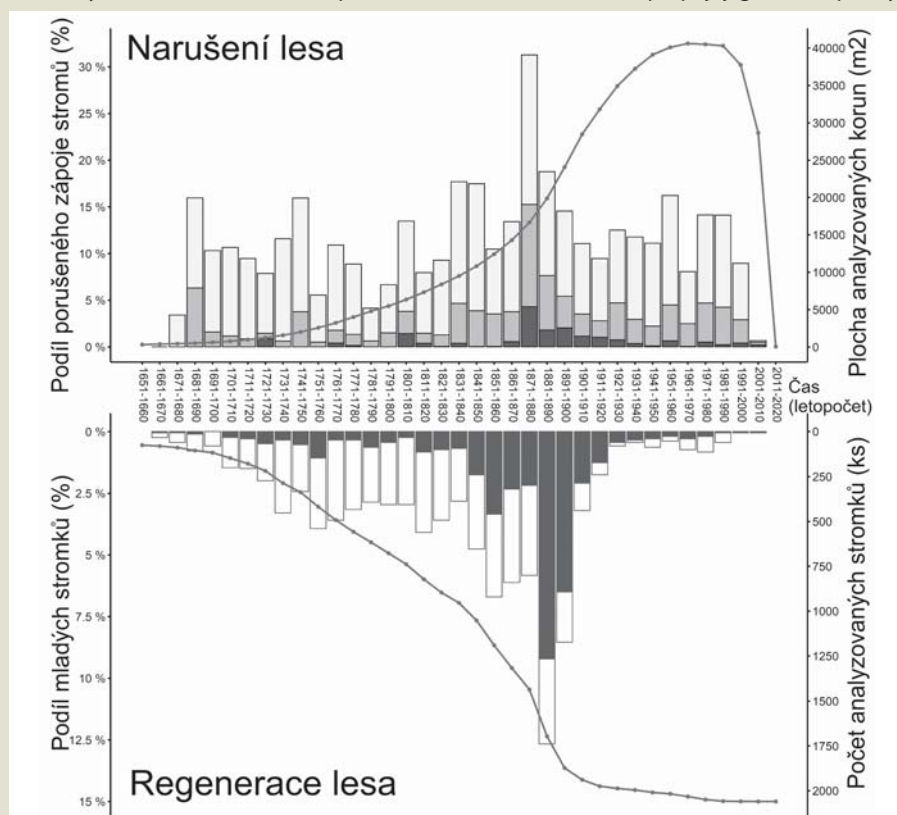
Dendrochronologicky detekovaná narušení v období 1871-1880 v NPR Boubínský prales (červená linka) v lesnické mapě obrysové. Stromy, jejichž růst neukazoval na narušení, jsou zobrazeny zeleně. Stromy, jejichž růst detekoval vichřici, jsou zobrazeny žlutě, oranžově a červeně, přičemž rostoucí intenzita barvy vyjadřuje míru jistoty detekce události (červená je nejjistější). Odebrané stromy, které jsou mladší než analyzovaná událost, jsou v mapě prezentovány tečkou.

opakovaně extrémní přirozené disturbance a jsou nositeli pralesní paměti. Nenacházíme naopak žádné stopy naznačující na pokles biodiverzity a rozpad mezidruhových vazeb uvnitř ekosystému. Prales bude v budoucnu jen vypadat trochu jinak než dříve, navíc bude možná lépe adaptovaný na změnu klimatu.

Mimo oplocené jádro pralesa se po vichřici v roce 1870 lesnický zásahoval téměř v celé rezervaci. Mnohde byl les dotčen, kmene odvezeny a kontinuita spontánního vývoje ekosystému se zcela přerušila. Na řadě míst ale zůstaly překvapivě staré stromy a vzácné pralesní organismy. V monokulturách smrku starých 120 až 150 let se ojediněle nacházejí stromy staré i 400 let, které vyrůstaly ještě ve Velkém boubínském pralesi. Zároveň se v údolí Kaplického potoka nachází síť výjimečně starých porostů, kde stromy staré přes 150 let nejsou výjimkou a tvoří kostru porostu. Většina z nich pamatuje vichřici z roku 1870 coby malé stromky čekající ve tmě na svou příležitost. Často se jedná o člověkem částečně deformované relikty původního pralesa. Biologická data o výskytu hub, hmyzu, rostlin a měkkýšů naznačují, že tyto relikty nemusí tvořit osamocené ostrůvky populací organismů, ale že mezi nimi probíhá transfer jedinců. Snahou ochrany přírody by mělo být posílit spontánní dynamiku lesů opětovným propojením těchto reliktních, aby boubínský prales byl opět Velký.

Pavel Šamonil, Ivana Vašíčková, Jakub Kašpar, Daniel Cigánek
Odbor ekologie lesa, Výzkumný ústav Silva Taroucy, v.v.i, Brno
samoniil@vukoz.cz

Dedikováno projektu TAČR DivLand SS02030018 a dobrým lidem z Idiny pily, patronům Boubína.

Souborná minulost narušení lesů Boubína. Sloupce nad horizontální časovou osou X vyjadřují podíl porušeného zápoje korun stromů detekovaný na základě tlouštěk letokruhů přeživších stromů. Barvy sloupců představují míru jistoty, se kterou detekujeme narušení lesa (černý sloupec – nejvyšší míra jistoty, tmavě šedý sloupec – střední míra jistoty, světle šedý sloupec – nižší míra jistoty). Sloupce pod čarou ukazují výskyt mladých stromků, kde černá barva vyjadřuje stromky vyrostlé v porostní mezeře, bílá barva stromky pod zapojenými korunami dospělých stromů. Na svislých osách vpravo je velikost vzorku v konkrétní dekádě. Čas je na ose X. Graf ukazuje, že okolo roku 1870 bylo narušeno 30 % korunového prostoru lesa, po kterém následovala rychlá regenerace, hlavně v porostních mezerách.

Ikonické zvíře s nejistou budoucností

Při hledání nejhroženějšího savce České republiky můžeme použít různá hodnotící kritéria a výsledek pak bude tomuto přímo úměrný. Pokud zvolíme prostý počet jedinců žijících v Čechách a na Moravě, bude jasným vítězem tohoto porovnávání náš největší volně žijící kopytník – los evropský.

Zachycení losa evropského fotopastí je oproti jiným druhům opravdovou vzácností.

Los evropský (*Alces alces*) putuje naší krajinou bezmála sedmdesát let. Za startovní bod této poměrně novodobé historie bývá považován migrující samec z Polska, který se usadil v podhůří Krušných hor v roce 1957. Uloven byl hned následující rok. Jeho následovníci cestovali po podobné jihozápadní migrační trase z Polska až do Jižních Čech v několika následných vlnách. Koncem sedmdesátých let dvacátého století již obývala Jindřichohradecko, Třeboňsko a Lipensko ve vhodných biotopech stabilní, rozmnožující se populace.

Jak se hledá los

Obtížně. Na to, že se jedná o největší volně žijící zvíře České republiky se pravidelný monitoring uskutečňuje velmi obtížně. Losů je málo a pohybují se po rozsáhlém území. Navíc dobře slyší a ještě lépe cítí.

Díky tomu se v místech, která znají, dokáží pohybovat doslova jako duchové.

Od roku 2019 se s dalšími zoology detailněji věnujeme monitoringu losa v NP a CHKO Šumava včetně přilehlých oblastí, pokud zde byl hlášen jejich výskyt. Monitoring se zaměřuje na tzv. losí „hot spoty“, tedy místa, která losi opakovaně v krajině využívají. Dále jsou mapovací práce v terénu zaměřeny na místa přesunů mezi hot spoty a samozřejmě vyhledávání nových míst preferovaných těmito zvířaty. Záznamové metody zahrnují jak dnes již klasickou metodu monitoringu savců, spočívající ve využití sítě fotopastí, tak i běžný záznam pobytových stop, včetně sběru trusu k sekvenování DNA. Z pobytových stop losa v krajině sledujeme otisky spárků a paspárků, zálehy – místa kde zvířata odpočívala a dále také trus. V literatuře často zmiňované okusy a lá-

mání se používá jako diagnostický znak jen okrajově. Rozdíl mezi losem a jelenem při této činnosti není v terénu tak dokonale průkazný, zvláště u méně razantních jedinců losa. Okusy a lámání je tedy vhodné vždy doplnit a potvrdit nálezem stop nebo trusu.

Nález losího trusu splňuje v mnohém zoologův sen o pokladu. Každý sebraný vzorek zpracovaný následně sekvenací DNA může posunout odhady početnosti, zpřesnit je a především individualizovat dosud neznámé jedince. Je to něco jako otisk prstu a jedinečný záznam DNA tak generuje v počtech konkrétní jedince. A jen sečtením takto získaných dat je možné stanovit přesný počet kusů.

Los spojuje

Mapování losů není možné uskutečnit bez spolupráce kolegů lesníků, myslivců,

ucností

ale i veřejnosti. Snad žádné zvíře nedokáže tak dobře spojovat zájem všech zmiňovaných skupin jako los. Tento velký, ikonický živočich je dobře rozpoznatelný v terénu, zvláště při migraci, kdy prochází pro něj neznámou krajinou. Tato hlášení o výskytu pozorovatelem z řad veřejnosti jsou vždy oceňována a vítána. Hlášení o místě výskytu dále používáme k průzkumu území stopováním, s cílem najít pobytové stopy a především výše zmiňovaný trus.

Jedno je jisté, stavy losů se nezvyšují

Jestliže při počítání šumavských losů použijeme typickou lidskou pomůcku a za každého losa započteme prst, bude nám na vyčíslení populace víc než bohatě stačit počet prstů na našich končetinách. Tento stav platí pro území přibližně od Vyššího Brodu na východě, Prachatic a Vimperku na severu a Že-

Trus losa je vzhledem k velikosti zvířete poměrně malý. Foto: Vladimír Dvořák

*Stopa losa může v terénu vypadat takhle...
Foto: Vladimír Dvořák*

*...ale i takhle.
Foto: Kristýna Falková*

leznou Rudu nebo dokonce Klatovy na západě. Stavy losů nebyly nikdy vysoké, již vzhledem ke geografické izolovanosti od svého severního plošnějššího rozšíření. Výskyt každého organismu na hranicích svého areálu trpí vždy různými oscilacemi. Za některé oscilace však nemůže ani etologie zvířat nebo nějaké změny v prostředí, které obývají. Většina z nás používá auto nebo prostředky hromadné dopravy a všeobecně zvyšující se mobilita patří k průvodním jevům naší civilizace. Bohužel střety na silnicích s dopravními prostředky lze řadit k velmi významným zdrojům úbytku losů. Svojně jsou v této statistice započítány dopravní tepny všech tříd, u dálnic jde spíše o blokování migrace. Pokud pojedete z Prahy do Brna po D1, zkuste si spočítat opravdu

Los evropský ve svém přirozeném prostředí mokřadů.

dobré přechody pro zvěř, které byste jako los využili. Dalším možným faktorem, snižující stavy losů, je pytláctví. I když nebylo prozatím oficiálně prokázáno. Jako možné bývá pytláctví zmiňováno často při diskuzích kolegy myslivci a lesníky působících v místech s losími subpopulacemi. Los se skutečně silným parožím byl v posledním desetiletí zaznamenán sporadicky a od roku 2018 nefiguruje v záznamech dokonce žádný samec. Trochu pozitivní zprávou je, že od počátku současného mapování v roce 2019 máme na Šumavě dokumentováno každý rok minimálně jedno rozmnožování. K němu musel být otec, i když inkognito, přítomen. Ostatní možné limitující losí faktory není možné vzhledem k nedostatku spolehlivých dat vyhodnotit. Patří k nim velmi nepravděpodobná možnost vyčerpání kapacity prostředí, o trochu reálnější kompetice s jelení zvěří a do budoucna jistě i reálné interakce s vlky obývající stejné území. Se všemi těmito faktory se los v místech svého pravidelného severního výskytu setkává a početnější populace se s nimi dokáže vyrovnat.

A jak dál? Dovézt losy ze severu a usnadnit jim tak cestu přes civilizační nástrahy? Toto řešení by se nabízelo a výhodné by bylo tyto jedince opatřit telemetrickým obojkem pro zjištění, jak podrobně využívají krajinu. Nějak se ale nemohu zbavit morbidní myšlenky, která mě hned vzápětí napadne: losí vycpaná hlava zdobící stěnu loveckého salónu, včetně toho telemetrického obojku.

Vladimír Dvořák
Kristýna Falková

Správa Národního parku Šumava
vladimir.dvorak@npsumava.cz
kristyna.falkova@npsumava.cz

Nebe patří ptákům...

Záběry z ptačí perspektivy jsou atraktivní a nabízejí nešední pohledy do krajiny. Foto: Radek Plíhal

Nepilotované létající systémy (UAS, UAV, koptéry,...) – zjednodušeně drony, jsou relativně nová, původně pro vojenské účely vyvinutá, technická zařízení, nabízející do nedávna nepředstavitelné možnosti při výzkumu např. stavu vegetace, biologie a etologie živočichů či v ochraně přírody při kontrole dodržování stanovených podmínek nebo i ochranu velkých afrických savců před pytláky. Tyto činnosti provádí lidé znalí chování živočichů a možných rizik s nejvyšší mírou zodpovědnosti. Na druhé straně jsou drony využívány i pro komerční a soukromé účely s cílem zachytit pohledově zajímavé lokality netradičně, z ptačí perspektivy. Je to trend doby a se zvyšující se dostupností začíná toto užívání představovat čím dál větší problém nejen pro ptáky, savce, ale v neposlední řadě i návštěvníky.

Využití dronů v ochraně přírody

Průkopníky ve využívání dronů v ochraně přírody jsou správy národních parků v Africe a Asii, které je používají například při kontrole stavu nelegálního odlesňování, pozorování a sčítání populací zvířat, sledování požárů či pytláctví. Vedle tohoto „tradičního“ využití se v poslední době testuje například možnost sběru dat z fotopastí nad nepřístupnými pralesy, kdy se data přes wi-fi stáhnou na ukládací médium, testuje se i možnost pořizování nahrávek ptačích hlasů apod.

V českých podmínkách se této techniky začíná užívat, v kombinaci s termokamerou, například pro vyhledávání smčat v době senoseči, čímž se může mnohonásobně zvýšit množství zachráněných mláďat před stále rychlejší zemědělskou technikou. Dronů se často využívá i pro detailní monitoring stavu biotopů, v nepřehledných terénech napadení „škůdci“, blízká fotogrammetrie může odhalit nenápadné migrační koridory,...

Dron jako riziko pro ptáky

Poznatky o vlivu na ptáky jsou doposud velmi kusé a neúplné, některé druhy reagují

únikem jak dočasným tak úplným. Například u orla mořského, čápa bílého i černého, rybaků, sokolů,... byly zaznamenány případy úplného opuštění hnízdiště, a to i přes to, že na hnízdě byla vejce či čerstvě vylíhlá mláďata! Dočasné opuštění hnízda není také bez rizika. V době, kdy vyděšení rodiče létají kolem, jsou jejich snůšky či potomci vystaveni zvýšenému riziku predace či nepřítzni počasí. Zejména u dravců, sokolů a krkavcovitých, stejně tak i u hejn jjiříček či vlaštovek hrozí dokonce přímá kolize s létícím dronem, který tyto ptáky často napadají jako přímé ohrožení! Dalším nebezpečím pro odrostlá mláďata na hnízdech je riziko předčasného vyskočení z hnízda ve snaze uniknout neznámému predátorovi. Jelikož jsou letu neschopná, stávají se kořistí, nebo hynou na podchlazení apod. Všechny druhy od určité vzdálenosti reagují zvýšenou tepovou frekvencí a zvýšeným stresem se všemi negativními důsledky.

A co na to legislativa?

Vzhledem ke značné problematice používání dronů jak vůči ochraně přírody, tak i osob, zvyšujícímu se zájmu, dostupnosti a bezohlednosti provozovatelů, platí od

31. 12. 2020 nová pravidla. Ta se týkají všech, jak profesionálů, tak amatérů. Zejména se jedná o nutnost registrace zařízení vážících nad 250 g a všech s kamerou u Úřadu pro civilní letectví, piloti musí absolvovat on-line školení a závěrečný test, dron musí být označen registračním číslem. V otevřené hobby kategorii platí zákaz letu v blízkosti budov či lidí, důvodem je ochrana zdraví a soukromí. Dron musí být stále na dohled a maximálně ve výšce 120 metrů,... z pohledu Zákona o ochraně přírody a krajiny platí od 1. 6. 2018 mimo zastavěná a zastavitelná území **zákaz létání nad územím národních parků!** A to jak drony, tak i leteckými modely apod.

Předpokládám, že Vy, kteří jste dočetli tento příspěvek, nejste právě „dronaři“ porušující pravidla, bezohlední k naší úchvatné přírodě. Znáte-li však někoho ve svých kruzích, nebo někoho takového potkáte, upozorněte jej, prosím, na možná rizika, o kterých zřejmě ani neví.

Aleš Vondrka

Správa Národního parku Šumava
ales.vondrka@npsumava.cz

Na nízko letící drony prudce reagují zejména dravci, čápi, krkavcovití a mnohé mokřadní ptactvo. Foto: Jiří Kadoch

Foto vpravo nahoře: Zodpovědné používání dronů klade vysoké nároky na obsluhu. Ta by měla rozumět chování jednotlivých druhů a v případě potřeby operativně reagovat. Foto: Jiří Kadoch

Foto vpravo uprostřed: Drony dnes často slouží při výzkumné a dokumentační činnosti. Foto: Jiří Kadoch

Ptáci v hejnech reagují na dron mnohem intenzivněji, než jednotlivci. Foto: Jiří Kadoch

Krkonoše

Sněžné jámy. Foto: Radek Drahný

Jen málokdo si název nejvyšších českých hor a nejstaršího národního parku nespojí s nějakým výjevem, zážitkem či vzpomínkou. Ne náhodou se Krkonoše dostaly do učebních osnov a už jako žáci školou povinní se seznamujeme s naším nejsevernějším pohorím.

Stará škola v Pasekách nad Jizerou. Foto: Kamila Antošová

Stříbrné návrší. Foto: Kamila Antošová

Nejmenší velehory světa, ostrov Arktidy uprostřed Evropy – i takové přezdívky se s Krkonošemi pojí. Ne nadarmo. Zdejší klima je nevyzpytatelné a podmínky drsné. Kdo nezažil vánici v krkonošské tundře, jen těžko si to dovede představit. Ostatně, po právu místní říkají, že v Krkonoších je půl roku zima a půl roku zejma, a že se tu pámbů směje těm, kdo se snaží naplánovat si počasí na výlet.

Najdeme tu hned několik českých nej. Nejvyšší horu i vodopád České republiky doplňují místa důvěrně známá z pohlednic a turistických průvodců – vždyť kdo neslyšel o malebném Mumlavském vodopádu, tajemném Rýchorském lese, skrytém Černoorském rašeliništi, či osobně nenavštívil pramen Labe. Přitom zmíněná turistická lákadla tvoří jen zlomek přírodních i kulturních

hodnot, pro něž byl Krkonošský národní park založen.

Ale pojďme na Krkonoše, jak se říká, od Adama...

Přibližně do počátku 15. století si hory poklidně žily svůj člověkem nerušený život. Od té doby, prokazatelně od 30. let 15. století, kdy do hor začali pronikat Vlachové hledající drahé kovy, jsou Krkonoše a člověk nerozlučně spojeni. Nejprve přišli dřevaři, po nich horníci. Ti, co se usadili, se potřebovali nějak uživit, a tak vzniklo budní hospodaření. To přešlo v rozvoj turistiky, díky čemuž si naši předkové uvědomili, jak jsou Krkonoše jedinečné a ruku v ruce s tímto uvědoměním začaly první diskuse o potřebě hory chránit.

Před 120 lety byl vydán výnos c. a k. místodržitelství v Praze o ochraně krkonošské květeny. Před 119 lety zřídil Jan Nepomuk hrabě Harrach na Strmé stráni v Labském dole první krkonošskou rezervaci. Před 64 lety byl na polské straně vyhlášen Karkonoský Park Narodowy a na konec výčtu: před 60 lety naši předchůdci vyhlásili Krkonošský národní park i na české straně hor. Zřízení prvního českého národního parku bylo vyvrcholením několika desetiletí úsilí o ochranu

Zimní pohádka. Foto: Radek Drahný

Obří hřeben. Foto: Radek Drahný

Lilie cibulkonosná. Foto: Kamila Antošová

krkonošské přírody a počátkem práce nejprve několika málo odborníků, z něhož se vývojem a postupným připojováním, pracovišť (muzeum, státní správa, lesní hospodářství) stala v roce 1994 organizace o pěti odborech a více než 440 zaměstnancích. Dnešní stav ochrany krkonošské přírody je tedy výsledkem společné práce mnoha set pracovníků různých specializací, kteří prošli pracovišti Správy. Externí vědecké pracovníky či dodavatelské firmy už nikdo ani nespočítá. Zapojení a propojení takového počtu lidí jednoznačně podtrhuje naše současné motto, které zní „Člověk a příroda“.

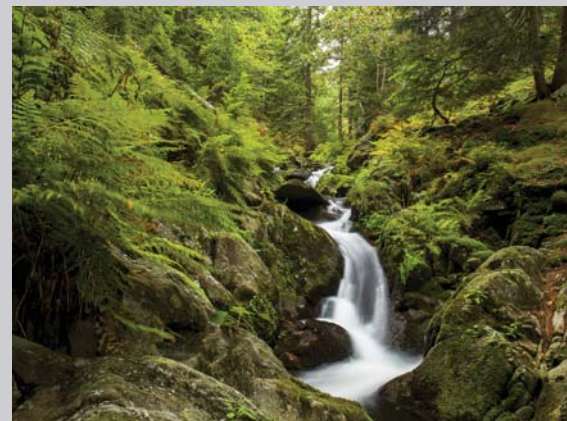
Proč ale to všechno? Pohoří podobných Krkonošim přeci je... To sice ano, ale jen Krkonoše jsou nejvyšším pohořím České republiky, stejně jako celé střední Evropy severně od Alp. Navzdory své malé rozloze a relativně nízké nadmořské výšce, oplývají mimořádnou pestrostí své krajiny, flóry a fauny, která zdaleka přesahuje přírodní rozmanitost okolních evropských středohor. Vděčí za to své výjimečné zeměpisné poloze uprostřed Evropy, kde se v dávné i nedávné minulosti odehrály události, formující vývoj středoevropské přírody a krajiny. Krkonoše se jako nejsevernější středoevropská horská hradba rozpínají těsně nad 50° severní šířky. Jejich svahy vyčnívají nad alpskou hranici lesa a tvoří tak mohutný přirozený val na okraji rozlehlých nížin Německa a Polska. Mají délku přibližně 35 kilometrů a jejich hlavní hřbety a údolí jsou uspořádány ve směru severozápad – jihovýchod. To významně ovlivňuje všechny geografické, klimatické a biologické vlastnosti našich evropských středohor a jejich okolí.

Čáp černý. Foto: Josef Kalenský

Mrtvé dřevo živí budoucí les. Foto: Radek Drahný

Jehněčí potok. Foto: Kamila Antošová

Krkonoše představují jedno z významných center geobiodiverzity střední Evropy.

Jejich výjimečná poloha uprostřed evropských nížin a pahorkatin umožnila, že tu v průběhu přirozeného vývoje vznikla neobyčejně pestrá mozaika vysokohorského a severského reliéfu, která podminila vznik neméně pestrého světa rostlin, živočichů a jejich společenstev. Existence krkonošské arkto-alpínské tundry činí z Krkonoše výjimečný ostrov severské a vysokohorské přírody uprostřed Evropy.

Radek Drahný

Správa Krkonošského národního parku
rdrahn@krnap.cz

Rada NP Slovenský raj – poprvé

Holý kámen v Národním parku Slovenský raj. Foto: Peter Olekšák

Národní park Slovenský raj, s jehož představiteli Správa NP Šumava úzce spolupracuje, zažil na konci roku 2022 přelomovou událost – po více než 30 letech existence poprvé zasedala Rada Národního parku Slovenský raj.

Dva parky v jednom státu

Národní park Slovenský raj vznikl ještě za dob Československa v lednu roku 1988 na území bývalé CHKO Slovenský raj, vyhlášené v roce 1964. Národní park Šumava i Slovenský raj tedy vznikly v podobné době i v podobném právním prostředí. Na počátku roku 1993 ale došlo k rozpadu Československa a každý z parků se vydal trochu jinou cestou. V Čechách byly pod správu parku převedeny všechny státní lesy, na Slovensku k jejich převodu došlo až v první polovině roku 2022. Takhle odlišnost měla nepochybně vliv na další vývoj parků. V Čechách po období hledání, jak moc velké může být bezzásahové území, aby zbytek parku zajistil sociálně ekonomické role v regionu, přišla nakonec doba otevřeného přihlášení se k plnění mezinárodních závazků. Na Slovensku státní lesy zůstaly oddělené od správ parků, a tak vše, co bylo možné ponechat přírodním procesům, bylo dlouze dohadováno a újmováno. I tam ale nakonec přišla doba, ve které se ukázala nut-

nost rozšiřování území ponechaných přírodním procesům. Tato událost byla spojena s politickými změnami a celkovým směřováním země.

Role Rady národního parku

Se změnami správy území vznikla i potřeba zřízení Rady národního parku. Národní park Šumava má svoji radu už od roku 1991, v NP Slovenský raj vznikla rada až v roce 2022. Stejně jako v Čechách má Rada NP Slovenský raj konzultační a poradní roli. Oproti našim pravidlům není na Slovensku zákonnou podmínkou dohodnout s Radou klíčové koncepce (u nás jsou to zonace, zásady péče a klidová území). Rada je rovněž nepočítaná a očekává se od ní spíše formulace rad a doporučení. V Čechách Radu jmenuje ředitel, přičemž ze zákona jsou členy Rady zástupci obcí, krajů a Horské služby. Na Slovensku členy Rady jmenuje ministr životního prostředí. Ředitel správy národního parku je rovněž členem Rady, ovšem bez hlasovacího práva. U nás ředitel

není členem Rady, ale pouze po dohodě s předsedou Rady ji svolává. Rada Národního parku Slovenský raj má 15 členů včetně ředitele Správy. Jmenovací dekrety jsou na konkrétní jméno, nikoli na funkci či instituci, kterou konkrétní osoba představuje. Zajímavostí je, že i v tomto poměrně malém počtu členů Rady jsou dva zástupci z České republiky. Doc. Ing. Dr. Tomáš Vrška z Mendelovy univerzity v Brně, jako přední odborník na lesy a Pavel Hubený ze Správy NP Šumava. Neformální spojení mezi našimi národními parky totiž vzniklo jaksi samo od sebe už před osmi lety, a tak jsme radu kroků obou správ už dříve společně konzultovali.

První Rada

První zasedání rady Národního parku Slovenský raj proběhlo 2. 12. 2022. Jeho hlavním tématem byla volba předsedy a schválení statutu Rady. Dále byla odborná část zasedání Rady věnována managementu lesů, zejména v tzv. zóně B, tedy v území,

ve kterém lesnické zásahy mají vést především k přípravě ekosystému na jeho ponechání přírodním procesům. Oba národní parky tedy řeší podobné otázky: co má být hlavním cílem provedeného zásahu, jak moc je možné zasáhnout, co se při zásahu nepochybně nesmí stát... a především: kdy zásah považovat za ukončený.

Historicky prvním předsedou Rady NP Slovenský raj byl zvolený Vladimír Ondruš, starosta obce Vernár v letech 2009-2022

„Současné vytvoření Rady je logickým vyústěním legislativy, která je platná. Je dobře, že v ní zasedají lidé různých odborností, kteří mají co říci k environmentálním, regionálním a dalším tématům. A je velice přínosné, že jsou její součástí také kolegové z České republiky, kteří už mají s tímto poradním orgánem zkušenosti a snaží se nás vyvarovat těch dětských chyb. A jsem přesvědčený, že spolupráce Správy národního parku s Radou, bude taková, jakou ji znám ze své pozice dlouholetého zastupitele a také starosty obce, která na území parku leží, tedy korektní a otevřená.“

Jaká bude Vaše strategie v rámci vedení Rady Národního parku Slovenský raj?

„Máme hodně společných témat, na kterých se určitě dokážeme shodnout. Tam, kde stoprocentní shoda nebude, tak se osobně budu snažit o dialog a hledání kompromisů. Určitě budou nutné, ale jsem přesvědčený, že náš cíl je společný – fungující národní park, který je vstřícný vůči přírodě, návštěvníkům i lidem, kteří zde žijí. Věřím, že všichni dojdeme k tomu, že národní park je skutečně značka, na kterou budou hrát nejen zaměstnanci Správy, ale také politici a především lidé, kteří zde žijí.“

Turisticky nejatraktivnější částí Slovenského raje je několik roklin, kterými se prochází také po speciálních žebřících. Foto: Peter Olekšák

Součástí 1. zasedání Rady NP byla společná exkurze do lesů Slovenského raje. Foto: Peter Olekšák

Nový předseda Rady NP Slovenský raj Vladimír Ondruš pravidelně kosí Kopaňské lúky. Foto: Peter Olekšák

Co nabízí Národní park Slovenský raj?

Z pohledu návštěvníka jsou největší atraktivitou doliny. Jedná se o hluboké a až několik kilometrů dlouhé rokle, které vytvořila erozní činnost voda, která jimi stále protéká, a většina z nich jsou veřejnosti přístupné. Průchod jimi patří mezi velké atraktivity. Jelikož se prochází opravdu divokým územím, návštěvníci musejí po žebřících překonávat i několik desítek metrů vysoké vodopády a v případě vstupu do doliny Kysel' musejí mít turistické feratové vybavení. Ze vstupu do těchto dolin profitují obce, a to z výběru parkovného, a také ze vstupu do dolin. Národní park Slovenský raj ale nabízí nádherné výhledy, například z Tomášovského výhledu, koupání v přehradě Dědinky, kde je natolik čistá voda, že zde žijí raci kamenáčci nebo možnost toulání se po loukách, které patří mezi druhově nejbohatší v Evropě. Území NP Slovenský raj nabízí velmi atraktivní přírodu pro návštěvníky v těsné blízkosti asi nejnavštěvovanější lokality Slovenska – Vysokých Tatier. Správa NP Slovenský raj se přitom dlouhodobě snaží skloubit ochranu původních lesních komplexů, nutný management lesních i nelesních ploch, turistický nápor a spokojenost místních obyvatel. Není to jednoduchý úkol, ale pokud si všichni uvědomí, jaký přírodní diamant Slovenský raj je, a budou o něj náležitě pečovat, bude mít z toho profit ochrana přírody, turisté i podnikatelé.

Jan Dvořák

Správa Národního parku Šumava
jan.dvorak@npsumava.cz

Haus zur Wildnis

- nová expozice roste

V Haus zur Wildnis (Dům divočiny) v Ludwigsthalu v Národním parku Bavorský les se v současné době dokončuje nová stálá expozice. Návštěvníkům různými způsoby přiblíží vývoj a dynamiku lesů národního parku. Taková rozsáhlá změna v tak velkém domě, jakým je informační centrum národního parku, vyžaduje čas. První části výstavy byly přepracovány již v roce 2020. Poslední práce budou hotové v letošním roce.

Vztyčení stromu nebyl jednoduchý úkol. Foto: Julia Reihofer

Kořenová chodba a noční místnost už jsou hotové

Již nyní se můžete zblízka podívat na to, co se děje pod zemí - a to v kořenové chodbě. Tato část výstavy není nová. Atrakce, při níž se návštěvníci mohou zmenšit na velikost myši a prožít zblízka podzemní procesy, existuje již od založení Haus zur Wildnis v roce 2006. Na interaktivních stanovištích se však podepsal zub času. Proto jsme mnoho prvků obnovili nebo jinak a nově navrhli, například téma mykorhizy, soužití hub a rostlin. Kromě toho byla přidána nová témata, jako je výzkum mršin, které hrají v ekosystémech důležitou roli, a v národním parku se mu hodně věnujeme. V jeskynním kině je mimo jiné k vidění film o broucích hrobařících.

Dokončena byla také nově vytvořená noční místnost. Název mluví sám za sebe: návštěvníci v ní mohou během několika minut prožít celou noc v národním parku. Ostří si tu především sluch. Uslyší nejen

sovy, rysy a divoká prasata. Slyšet můžou i kůrovce. Již nyní je noční místnost mezi návštěvníky vyhlášenou atrakcí.

Jak se vyvíjejí lesy národního parku?

Vývoj v přírodních lesích je, zjednodušeně řečeno, řízen dvěma procesy. Prvním je pomalý a postupný sled událostí s různými přechodovými fázemi od mladých otevřených, k velmi starým a na tlející dřevo bohatým lesům. Do tohoto vývoje zasahují náhlé „disturbance“. Příkladem jsou narušení způsobená vichřicemi, sněhem, nebo množním kůrovců. V nové stálé expozici jsou tyto dva procesy zachyceny ve dvou částech. Nalezneme tu prvky, kde se vše točí kolem odumřelého dřeva, které vyvrátila vichřice. Uvidíme zde vývraty a různé rozložené kmeny a jejich typické obyvatelé, které lze prozkoumat na interaktivních stanovištích. I tato část výstavy je již dokončena.

Na konceptu a plánování výstavy spolupracovala Správa Národního parku Bavorský les s agenturou ö_konzept z Halle.

Co žije na a v tlejícím dřevě? Foto: Eva Armbrüster

Zlatým hřebem stromu jsou listy, které mohou svítit různými barvami, což v budově vytváří velmi zvláštní atmosféru. Pro tvůrce výstavy je stavba tohoto stromu velmi náročným, ale zároveň i vzrušujícím úkolem. V Německu v současné době neexistuje žádný jiný projekt podobného rozsahu. Je to opravdová výzva.

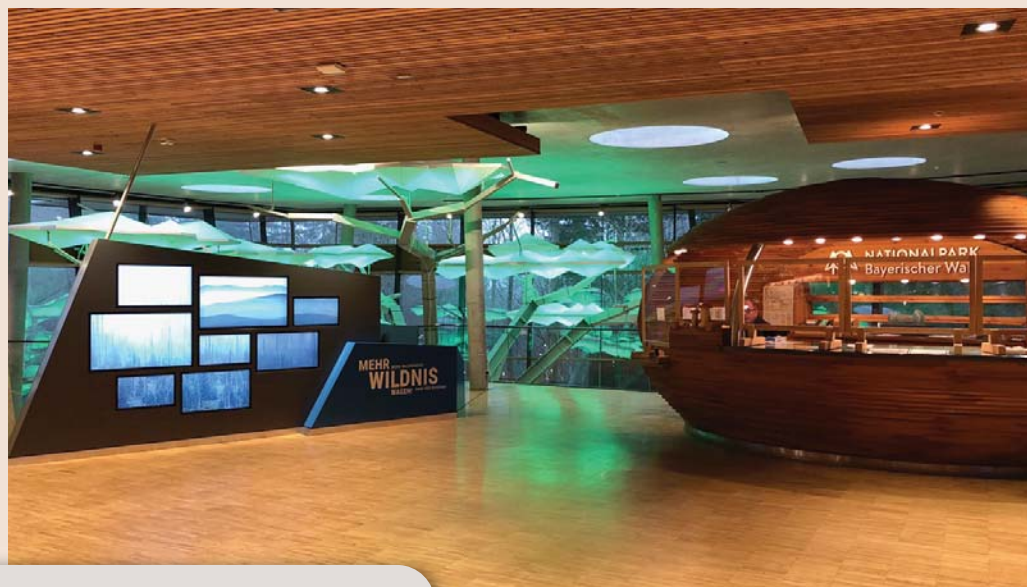
Na co se tým Haus zur Wildnis těší, je jasné: na nadšené rozhovory návštěvníků, kteří opět budou moci navštěvovat expozice. Je čas ukončit stavební práce. A pak začne velké objevování. Jeden pobyt v Haus zur Wildnis na to pomalu nebude stačit. Je zde tolik věcí, že i při opakovaných návštěvách můžete vždy objevit něco nového. Všechny texty jsou k dispozici také v češtině. V kombinaci s vlastní restaurací a okolními zvířecími výběhy je Haus zur Wildnis atraktivním výletním cílem.

Cesta do Haus zur Wildnis může vést i přes jeskyni z doby kamenné s kopii kreseb ze známé Chauvetovy jeskyně ve Francii. Foto: Johannes Haslinger

Velký listnatý strom jako centrální prvek

Jako příklad dlouhodobých, ve starých lesích probíhajících procesů, vyrůstá uprostřed hlavní výstavní haly velký listnatý strom, po jehož částech se dá chodit. Jsou zde představena nejrůznější stanoviště a jejich obyvatelé, které staré lesy nabízejí: drsná, popraskaná kůra, dutiny a ztrouchnivělé sukové díry, kapsy v kůře a další. V nich žijí například lišejníky, netopýři a houby. V datlově dutině podřimuje plch a animovaný film vysvětluje, co tento roztomilý spáč v dutině vlastně dělá. Další stanoviště je věnované obyvatelům listů a květů. A zvířata v koruně mohou návštěvníci pozorovat stylizovaným dalekohledem.

Strom ještě úplně dokončený není, ale příjemnou atmosféru již vytváří. Foto: Achim Klein

OTEVÍRACÍ DOBA HAUS ZUR WILDNIS:

26. prosince až 30. dubna: úterý až neděle od 9 do 17 hodin.
Během bavorských školních prázdnin je otevřeno i v pondělí

1. květen až 6. listopad denně od 9:00 do 18:00 hod

7. listopad až 25. prosinec zavřeno

Pavel Bečka
Správa Národního parku Šumava
pavel.becka@npsumava.cz

Dokument Voda ztracená a vrácená je sice hodně postaven na záběrech z dronu, ale své místo tam mají snímky ze stativu. Foto: Radek Plíhal

Šumava z nebe okem Radka Plíhala

Filmař Radek Plíhal se už přes čtvrt století zabývá fotografováním přírody a filmovou tvorbou. Aktuálně dokončil dokument Voda ztracená a vrácená.

Ty jsi mi prozradil, že jsi mimo jiné pracoval jako kameraman v České televizi. Předpokládám, že jsi tam natáčel pořady o přírodě?

„No, to ani ne. Takovým hlavním pořadem, na kterém jsem spolupracoval, byl „Divadlo žije!“. To byl pořad, který mi hodně dal, byla to super škola, příprava na filmování přírody...“

Tak to nechápu, jak filmování kultury, konkrétně divadelních představení dokáže kameramana připravit na filmování přírody?

„Budeš se divit, ale má to hodně společného. V divadle je tma, je osvětlené pouze jeviště, a to mnohdy jen slabě. V přírodě na prostá většina pěkných záběrů vzniká v časech kolem východu a západu slunce, záběry zvířat často téměř za tmy, každopádně ve ztížených světelných podmínkách. A pak je tu ještě děj na jevišti, respektive herci. My

jsme ten pořad točili hlavně na generálních zkouškách nebo na předpremiérách a já jsem neznal děj těch her. Nevěděl jsem, odkud kam bude přecházet herec nebo herečka, nebo z které strany na jeviště přijde, kde se co odehraje. Přitom jsem to na kameře mít musel a měl jsem na to jen jeden pokus. V podstatě to samé pak člověk řeší v divoké přírodě, když chce natočit třeba jeleny nebo bobry, na záběr máš většinou jen pár vteřin po často několikadenním čekání. Tam se postřeh hodí.“

A jak se člověk dostane od kultury k přírodě?

„Pro mě byla příroda vždycky zásadní. Každou volnou chvíli jsem trávil venku, vždy mě bavilo se toulat po lesích, loukách, pozorovat zvířata. Však taky krátce po revoluci jsem vyrazil na dva měsíce do Kanady, odkud jsem přivezl velkou spoustu zajímavých fotek, které u nás prakticky nikdo ne-

Radek Plíhal na studiové fotografii Jana Kolmana

měl. Přivezl jsem stovky atraktivních snímků jelenů wapiti, medvědů, kosatek, Skalistých hor... Tohle asi současná mladá generace nebude chápat, o čem mluvím, ale v roce 1992 neexistoval internet, nebyly digitální fotoaparáty, nebyly mobilní telefony a hlavně do té doby se na západ nedalo cestovat.“

Vyrazil jsi ještě někam, do nějakých dalších zemí za přírodou?

„Bohužel jsem pak musel řešit jiné věci, hlavně práci a bydlení... Ale i tak jsem vyrazil relativně často na moře za potápěním,

takže jsem se věnoval podvodní fotografii, s manželkou jsme si dopřáli svatební cestu do Indie, při které jsme procestovali severní Indii a navštívili řadu tamních národních parků. Sedět na teakovém listí pár metrů od jedněch z posledních asijských lvů, když zrovna trhají uloveného buvola, je silný zážitek. A ještě jsem vyrazil do Ugandy fotografovat lidoopy – což je moje srdeční záležitost.“

Kanada, Indie, Uganda... To taková Šumava asi v tvých očích nemá takovou atraktivitu, nebo se mýlím?

„Možná právě díky tomu, že jsem měl možnost procestovat ty vzdálené destinace, které jsou nádherné, si Šumavu o to víc užívám. Je to překrásný kus přírody, který je doslova naplněn vodou – tu miluji. Prakticky na každém akru plochy Šumavy překračujete potůček, stružku, nějaké prameniště, rašeliniště.“

Film, na kterém si dva roky pracoval je z velké části postaven na atraktivních záběrech z dronu. Jak ses dostal k této technice?

„Já jsem nadšenec těchto technologií. Myslím si, že jsem byl jedním z prvních v Česku, kdo létal s velkým dronem, to bylo někdy kolem roku 2011. Byly to ale doslova dřevní doby, kdy létat se skoro podomácku postaveným strojem bylo hodně náročné. Tehdy se jednalo o velice těžký, složitý a taky poruchový stroj. Ale na druhou stranu jsem získal velkou spoustu důležitých zkušeností, které se mi dnes hodí. No a dnes, kdy si člověk může pořídit opravdu špičkové drony, které mají velké množství vychytávek pomáhající pilotovi nejen s ovládním, ale i s filmováním. To je prostě úleva.“

S jakým dronem jsi natáčel dokument o návratu vody na Šumavě?

„Základem byl DJI Inspire II, u kterého se dají měnit objektivy. A to mě hodně baví, když můžu natáčet s dlouhým objektivem, protože to pak výsledné záběry dostávají úplně jinou hloubku, perspektivu... Ale používám i malé drony, třeba DJI Mini II, který dokáže pořizovat také velmi kvalitní záběry a má výhodu v tom, že je malý, lehký a tichý.“

Krásná Blatenská slati vyfotografované profesionálním dronem DJI Inspire II. Foto: Radek Plíhal

Jaká je Šumava z nebe?

„Jedním slovem nádherná! No, myslím, že to každý uvidí v dokumentu. Není místo, které by nestálo za pohled shora. Hodně specifická jsou rašeliniště, jedinečná jsou ledovcová jezera, graficky dokonalé meandrující řeky, ale lokality, kde se na podzim barví listí stromů do křiklavých odstínů žluté, červené a hnědé, jsou nepopsatelné. Na rovinu – kam se na to hrabe Kanada!“ (Smích)

Bylo používání dronu pro tento dokument nezbytné? Narážím na to i z toho důvodu, že jsi musel mít speciální výjimku pro natáčení, protože používání těchto zařízení je na území národních parků zakázané.

„Dron je fajn zařízení, které ale v rámci filmových dokumentů nepovažuji za nějak zásadní. Na druhou stranu jsou ale záběry z něj velmi atraktivní a některé lokality by se bez něj natočit nedaly. Například meandry potoku Hučina, nebo celkový pohled na Mrtvý luh – ten není z nadhledu vidět z žádného místa. A tak si díky dronu mohou diváci vychutnat celkový pohled na největší rašeliniště v Česku. Na druhou stranu je dobře, že používání těchto zařízení je v národních parcích takto zásadně regulováno. V dnešní době je velice snadné si pořídit dron a vylétnout s ním kdekoli ať už pár desítek centimetrů

Radek Plíhal při pořizování časosběrného záběru na Rokytecké slati. Foto: Lukáš Linhart

přírody nepochopí, nebudou tu ani národní parky, protože veřejnost ovlivňující politiky bude chtít taková místa jako je Šumava převrátit na, řekněme, přírodně rekreačně sportovní areály. Tím bychom ale nedotknutou přírodu nenávratně ztratili.“

Práce Radka Plíhala je k vidění i na jeho internetových stránkách: www.plihal.com

Jan Dvořák

Správa Národního parku Šumava
jan.dvorak@npsumava.cz

Naučné stezky v CHKO Šumava

„Jedním z důležitých úkolů, které Správy CHKO Šumava plní, je zpřístupňování vybraných vzácných a zajímavých lokalit široké veřejnosti a návštěvníkům Šumavy. Na tomto úseku činnosti bylo vykonáno prací profesionálních a dobrovolných strážců CHKOŠ mnoho pozitivní a obětavé práce.“ Takto uvádí přehled naučných stezek v roce 1981 v časopisu Šumava jeho dlouholetý redaktor František Kadoch. U příležitosti 60. výročí založení CHKO Šumava nabízíme jeho aktualizaci i s historickým ohlednutím.

Z dobového tisku (1975): Byly vyslyšeny hlasy návštěvníků, volajících po možnosti bližšího seznámení s vegetací státní přírodní rezervace Jezerní slat, a od vyhlídkové věže byl vybudován poválkový chodník v délce 120 m směrem do centra rašeliniště, opatřený na konci malou poválkovou plošinou. (Vyhlídková věž byla vybudovaná již ve dnech 21.–27. srpna 1974.)

První naučné stezky na Šumavě

Jako vůbec první naučná stezka byla v roce 1967 vybudována Medvědí stezka, která byla jako druhá nejstarší naučná stezka v Čechách. (První místo drží NS Medník u Prahy z roku 1965.) Vznikla v jižní části Šumavy, ale její zrod neměla na „kontě“ tehdy ještě pomalu se rodící CHKOŠ, ale mladí nadšenci z Prachatic pod vedením učitele Aleše Závského. Naučné stezky zřizované CHKOŠ začaly vznikat od poloviny 70. let 20. století. Obě tehdejší správy CHKOŠ – západočeská i jihočeská – měly při jednotkových počtech svých pracovníků zpočátku hlavní starost se zabezpečením svého chodu jako nově založených institucí.

Z jasných důvodů, o kterých se tehdy žádná diskuze vést neměla, vznikaly prakticky všechny naučné stezky ve „vnitrozemské“ části CHKOŠ. Více než polovina tehdejší rozlohy chráněné oblasti ležela totiž v dobách socialismu v nepřístupném území na železné oponě při hranicích se západním Německem a Rakouskem. Současně však již tehdy byl cítit „hlad“ návštěvníků Šumavy po poznání atraktivních přírodních lokalit. Většina z nich, např. všech pět ledovcových jezer i naprostá převaha šumavských slatí, však ležela právě v zakázané části Šumavy. I proto se musela hledat náhradní řešení.

Mini-začátky

Jako první vznikaly jen krátké naučné stezky, dodnes zvané mini-stezky. Na okraji Jezerní slatě byla v r. 1974 – po éře šplhání na různé výhledové vhodné smrky na okraji slatě, neboť drony tehdy nikdo neznal – zřízena dřevěná patrová vyhlídková věž, první svého druhu u nás. V následujícím roce přibyl poválkový chodník do slatě, doplněný dřevěnými jmenovkami typických rašeliništních rostlin, např. břízy zakrslé. V roce 1975 byla zřízena a obdobně vybavena i poválková stezka do tehdy teprve navrhované přírodní rezervace Chalupská slat u Borových Lad, která byla v r. 1976 doplněná o vyhlídkovou plošinu na břehu největšího našeho rašeliništního jezírka. V roce 1979 se podařilo zřídit obdobnou, už okružní krátkou ministezku (150 m), kolem jezírek v Tříjezerní slati. (Ta dokonce po určitý čas nabízela přímý kontakt s tehdejšími „dráty“.)

K ministezkám lze řadit i „Šumavský ochránářský koutek“ na Hamižné u Hartmanic z roku 1979. Dobový tisk psal: *Vedení ZDŠ v Hartmanicích vytváří pro činnost kroužku Mladých ochránců přírody ty nejlepší podmínky. K významným úspěchům patří zřízení Stanice mladých ochránců přírody a vybudování koutku Mladých ochránců přírody na úpatí Hamižné hory k Mezinárodnímu roku dítěte. Koutek má oddychovou, výletní a naučnou funkci a je vybaven kanadským stolem, grilem, ohništěm, poutačem, lavičkami.* (Díky té naučné funkci a instalované informační ceduli o místní přírodě můžeme hovořit o zástupci ministezek.)

Naučné stezky v CHKO Šumava s rokem svého vzniku: 1. Medvědí stezka – 1967, 2. Jezerní slat' – 1974-75, 3. Povydíř – 1975, 4. Chalupská slat' – 1976, 5. Tříjezerní slat' – 1979, 6. Hamižná (Šumavský ochrannářský koutek) – 1979, 7. Boubínský prales – 1979-80, 8. Churáňov – 1980, 9. Stifterova – 1980, 10. Železnorudsko – 1981, 11. Pravětínský okruh – 1982, 12. Vchynicko-Tetovský káňal – 1985, 13. Nýrsko – 1996, 14. Na soutoku – 2003, 15. Úhlavský luh – 2004, 16. Brčálník – 2005, 17. Hornovltavické pastviny – 2005.

Michal Valenta (v popředí), který dodnes žije ve Vimperku, byl zaměstnancem jihočeské části CHKOŠ od roku 1973. Osobně byl tehdy pověřen návrhem i vlastní realizací informačních textů u naučných stezek Boubínský prales a Churáňov, které byly sice již několikrát obnoveny, ale rukopis svého autora si uchovávají dodnes.

moci dobrovolných strážců CHKOŠ by to tehdy pár pracovníků obou správ nemohlo zvládnout.

Nové naučné stezky

Vznik Národního parku Šumava v r. 1991 přinesl jiné výzvy, a také i nové NS – dokonce i ty přeshraniční, o nichž si mohli předchůdci v 70. a 80. letech minulého století nechat jen zdát. Můžeme říci, že ve starém duchu vznikla v roce 1996 ještě NS Nýrsko. Další stezky vznikly více než z popudu člověka na základě přírodních dějů. Když tisíciletá povodeň v roce 2002 proměnila tok Blаницe v divoký kaňon, tak byla otevřena NS na soutoku jako ukázka nespoutané síly vody. S postupným vyhlásováním maloplošných chráněných území byly u některých vzápětí vyznačeny naučné stezky, které ukazují obdivuhodný přírodní vývoj území: NS Úhlavský luh – ukázka pozvolné přeměny luk na lužní les v okolí rozlévajících se říčky; NS Brčálník – přírodně se vyvíjející mokřady podél přirozeně meandrujícího toku Úhlavy; NS Hornovltavické pastviny – postupná přeměna dříve hospodářsky využívaných luk.

Michal Valenta
Josef Štemberk
Správa Národního parku Šumava
valenta.mich@email.cz
josef.stemberk@npsumava.cz

Z dobového tisku (1976): V navrhované státní přírodní rezervaci Chalupská slat' byl vybudován poválcový chodník v délce 250 m. Trasa byla dokončena ve zkráceném termínu a všechny práce byly provedeny vlastními silami. Tím se na nákladech ušetřilo 6 700 Kčs. Škoda, že některé vypalované jmenovky rostlin podél trasy se staly pravděpodobně „trofejemi“ sběratelů šumavských specialit. (Foto z obnovy chodníku asi v roce 1993.)

Klasické stezky na vzestupu

Teprve pak následovaly v poměrně krátkém sledu klasické naučné stezky ve „vnitrozemí“ CHKOŠ, zřizované vesměs přímo pracovníky obou správ CHKOŠ. V západočeské části CHKO byla vybudována v roce 1975 NS Povydíř vedená atraktivním kaňonem ikonické šumavské řeky Vydry v délce 7 km. Po delším plánování se v roce 1981 otevřela vlastivědná a dnes již neexistující okružní NS Železnorudsko.

V jihočeské části CHKO byla v letech 1979-80 vyznačena okolo nejstarší a nejnámější přírodní rezervace Boubínský prales stejnojmenná naučná stezka. Okružní naučná stezka v délce 3,8 km nahradila původní návštěvní trasu jádrem rezervace směřující k hlavní atrakci – Králi smrků. Další okružní NS byla slavnostně otevřena v červnu 1980 ve známém lyžařském středisku Zadov-Churáňov. NS Churáňov má délku 8 km a slouží v nezměněné podobě návštěvníkům dodnes. Nabídku naučných stezek na Šumavě doplňoval vycházkový okruh A. Stiftera u Horní Plané (1978) a Pravětínský okruh u Vimperka (1982). Nejspíš v roce 1985 byla informačními panely ještě osazena doprovodná cesta podél Vchynicko-Tetovského kanálu na Srnsku.

Jak to taky (ne)šlo

Každá z těchto naučných stezek měla svou historii vzniku, svoji myšlenku, své autory a praktické realizátory v terénu. Tehdy nebyly žádné digitální technologie, počítače, apod. Nejprve bylo nutné texty v zamýšleném rozsahu slovo od slova sestavit. Každé písmeno pak bylo, např. u NS Boubínský prales, nutno pečlivě rozměřit na tvrdé papírové archy, za pomoci písmenkových šablon tužkou předkreslit rádkování i text, obtahnout redisovým perem naplněným tuší (to byla metoda „okoukaná“ od CHKO Slavkovský les). Jakákoli kaňka tuše či dokonce zapomenuté písmeno vedlo téměř k infarktovým stavům. Až po několika nátěrech epoxidovým lakem následovala společně s dalšími kolegy instalace na dřevěné stojany v terénu.

Z dnešního pohledu by mohla zaznít kritika, že na cedulích bylo příliš mnoho a příliš odborného textu, chyběly atraktivnější grafiky, mapky, obrázky. Jenže ono se vše opravdu dělalo „na koleni“. A turisté byli za každou ceduli s informacemi opravdu vděční. V drsných podmínkách Šumavy vyžadovaly poválcové trasy z tyčoviny častou výměnu kvůli zetlení. Bylo nutné pečovat pravidelně o každou část vybavení. Bez po-

Pavel Trpák se svoji manželkou Ivanou ve své pracovně. Foto: Jan Dvořák

Pavel Trpák

– poslední žijící
zakladatel

Pavel Trpák stojí za velkými úspěchy ochrany přírody v Česku. Stojí za vyhlášením CHKO Šumava, následně se podílel na vyhlášení NP Šumava, ale nejen to!

Obálka více než sedmdesáti-
stránkového návrhu
CHKO Šumava.
Ilustroval František Peterka

Zvoním na elektrický zvonek vstupní branky u domu v malé obci nedaleko Benešova. Chvilí čekám, než se mezi vzrostlými tisy objeví postava, kterou dobře znám – Pavel Trpák. Naposledy jsem se s ním potkal před bezmála šesti lety, když jsme spolu vedli rozhovor do knihy věnované 25 letům existence Národního parku Šumava. Starý bard československé a české ochrany přírody se od té doby moc nezměnil, pevným krokem s klíčky v ruce mi jde v ústrety odemknout vstupní branku. Podává mi ruku: „Vítám Vás, pane kolego, pojďte dál...“ Loni oslavil osmdesátku – nehádal bych mu to!

Psal se rok 1958 a parta několika přátel začala usilovat o vznik chráněného území na Šumavě. Vy jste byl nejmladší, je to tak?

„Ano, v roce 1958 mi bylo šestnáct let. Byl to rok, kdy začal fungovat ochranný spolek v Táboře, jehož hlavními postavami byl kamarád Ladislav Vodák a já. Ten v hlavě nosil myšlenku profesora Julia Komárka na vznik chráněného území na Šumavě. A tuto myšlenku chtěl přetavit ve skutečnost. Tak jsme na tom začali pracovat. Pro to, abychom mohli připravit nějakou koncepci chráněného území, jsme v ten rok začali s ochranným průzkumem Šumavy, který v roce 1960 přerostl ve vznik sekretariátu Ochranného průzkumu Šumavy se sídlem v Táboře. Od počátku jsme intenzivně spolupracovali s manželi Otakarem a Miladou Leiskými ze Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody (SÚPPOP), ředitelem jihočeského Krajského střediska státní památkové péče a ochrany přírody (KSSPPOP), entomologem Jiřím Ebenhöhem a botanikem Milošem Hostičkou ze západočeského KSSPPOP. Okruh spolupracovníků se postupně rozšiřoval.“

Takže už v rámci ochranného průzkumu na Šumavě jste pracovali na tom, aby vznikla Chráněná krajinná oblast Šumava?

„Nechtěli jsme CHKO, náš plán byl vyhlásit národní park. Pro tuto myšlenku jsme také hledali spojence, podporovatele na nejrůznějších místech, ať už mezi vysokými úředníky na okresech, na ministerstvu, tak i mezi známými osobnostmi, třeba u Jana Wericha.“

U herce Jana Wericha?

„Ano, byl jsem u něj osobně, představil jsem mu naši myšlenku a žádal ho o podporu. Vysvětlil mi ale, že on má dost problémů a sám by potřeboval protekci. Bylo mu to ale upřímně líto. Ale ve finále se podařilo získat kontakt, nebo řekněme cestu až k tehdejšímu ministru kultury. A když už se něco dostalo nejvýše, kam mohlo, tak se to těm úředníkům už špatně strkalo do nejméně špatných koutů šuplíků...“

Takže bylo vyhráno?

„No, tak jednoduché to nebylo. Pracovníci ministerstva kultury, které mělo ve své gesci také správu chráněných území, pochopitelně nebyli nadšeni, že jim parta ochránců nabourává jejich klid a pořádky.“

Navíc, mnoho úředníků se statusu národního parku na Šumavě bálo, znamenalo by to totiž v koncepci tehdejší ochrany přírody zásadní změnu uvažování. I když jsme za národní park všemožně lobovali, zajišťovali zmiňované protekce na různých místech, nešlo to. A aby tak dalece rozpracovaná myšlenka nešla „k ledu“, museli jsme ustoupit. Když se pak na první straně našeho návrhu objevilo razítko „Pouze pro úřední potřebu“, věděli jsme, že máme vyhráno.“

Ten návrh máte stále u sebe, střežíte ho jako oko v hlavě, kdy vlastně vznikl?

Bylo to v roce 1962. Více než sedmdesátí stránkový, komplexní materiál, který obsahuje zhodnocení Šumavy po přírodovědecké stránce, ale také vyhodnocení ochrany přírody především na maloplošných chráněných územích, která tam už tehdy existovala, historické památky, ekonomické podmínky, rozvoj turistického ruchu, včetně statusu CHKO, mapové přílohy a dalších, vznikl během dvou dnů v tábořském hotelu Slavie. Autoři tohoto návrhu byli Jiří Ebehöhe, Vratislav Francl, Miloš Hostička, Otokar Leiský, Pavel Trpák a Ladislav Vodák. Tak jak vznikl na základě námi připravených podkladů, tak byl nakonec přijat, vlastně se v něm nic nezměnilo. No a jako přidaná hodnota toho všeho, je jeho grafické zpracování. Obálku návrhu CHKO Šumava totiž zpracoval akademický malíř František Peterka, který je mimo jiné také autorem návrhu znaku CHKO a následně Národního parku Šumava a používáte ho dodnes.“

Víte ale co mi ale nejde do hlavy, že se vám podařilo připravit a prosadit návrh velkoplošné chráněné krajinné oblasti v místě, které bylo plně pod vojenským dohledem, které bylo z velké části uzavřené, kde existoval hermeticky uzavřený vojenský prostor?

„Naši strategii bylo nejen přesvědčovat úředníky a vysoké činitele na ministerstvech, ale také vojáky, velitele, vysoce postavené důstojníky armády. Na ně jsme ale nešli přes ochranu životního prostředí, ale vysvětlovali jsme jim, že když zde bude ještě vyhlášený národní park, nebo CHKO, zlepší se ochrana celého prostoru a lépe se jim budou chránit hranice se západem. Tohle, když se jim patřičně vysvětlilo a zdůraznilo, tak to v podstatě vojáci chtěli sami.“

Tak to byl mistrovský tah. Co se ale fakticky stalo po vyhlášení, byla znát nějaká změna a byla to změna i pro vás osobně?

„Samozřejmě ano. Návrh se stal úředním dokumentem, a tak se na to muselo pohlížet. Já jsem v době vyhlášení ještě studoval vysokou školu. Přiznám se, že jsem počítal s tím, že na Šumavě budu pra-

Stejně jako před více než 40 lety, i dnes vítá CHKO, ale i Národní park ukázněně návštěvníky. Foto: Archiv NP Šumava

Turisté v oblasti Královského hvozdů v 70. letech. Foto: Archiv NP Šumava

covat. Ale nepodařil se národní park, a tak jsem po studiu hledal jiné uplatnění. Našel jsem ho v Soběslavi, jako ředitel muzea.“

Na Šumavu jste i přesto stále jezdil?

„Ano, ale už jen jako návštěvník. Jenže ani v Soběslavi jsem nebyl nijak dlouho, protože jsem se stal, po rozhovorech s nestraníky na začátku sedmdesátých let, politicky nežádoucí, a tak jsem si musel najít práci na méně významných postech. Takže jsem se přestěhoval do Prahy, kde jsem chvíli pracoval v restauraci, a pak v podniku, který se zabýval desinfekcí a deratizací chlívů a dalších zemědělských provozů.“

Ale k ochraně přírody jste se vrátil – v osmdesátých letech jste stál u dalšího velmi úspěšného projektu reintrodukcí rysa ostrovida na Šumavu.

„Ano, to bylo poté, co jsem se mohl aktivně vrátit do ochrany přírody a začal jsem pracovat ve Státním ústavu památkové péče a ochrany přírody. Prakticky okamžitě jsem se pustil do velkého projektu znovuvysazení rysa na Šumavě a mezi tím, v roce 1983, jsem přispěl jako spoluautor do Zprávy o stavu životního prostředí v Československu, která se na západě stala doslova bestsellerem. Rozhlasové vysílání Hlas Ameriky ji několikrát vysílal.“

Pak přišla revoluce v roce 1989 a vy jste opět stál u zásadního vývoje Šumavy – vzniku národního parku...

„To víte, že nás ta myšlenka na národní park nikdy neopustila, a tak hned po roce 1990 jsem se zapojil do příprav vyhlášení národního parku. Když na začátku roku 1991 nastoupil ministr Ivan Dejmal, stal jsem se jeho náměstkem a za necelé dva měsíce byl vyhlášen Národní park Šumava. Byl jsem tehdy velmi šťastný. Pak jsem ještě pracoval jako poradce ministra Jana Bendy.“

Stůl ve vaší pracovně je i teď docela plný – pracujete stále?

„Určitě, nechci zahálet, stejně jako moje skvělá žena Ivana. Aktuálně jsem zkompletoval veškeré dokumenty k reintrodukcí rysů na Šumavě, a tak je všechny zpracovávám, aby tu zůstala nějaká historická zpráva o tomto úspěšném projektu.“

Přeji hodně sil a zdraví Vám i Vaší paní!

Jan Dvořák

Správa Národního parku Šumava
jan.dvorak@npsumava.cz

Ze Šumavy

Tak jak mají lidé své příběhy, tak i knihy mohou mít svůj příběh. U Karla Klostermana najdeme knihu, která sama o sobě vydá na svůj příběh. Je to jeho první vydaná kniha, která vyšla v roce 1890 jeho vlastním nákladem.

První vydání v němčině s věnováním a fotem spisovatele.

Jsou to poskládané povídky ze Šumavy, kterými tehdy pan profesor na německém reálném gymnáziu v Plzni, přispíval do redakce pražského časopisu Politik v osmdesátých letech předminulého století. Je to třicet nekonfliktních povídek, které spisovatel sbíral povětšinou na Hrádkách v Srní u své tety v Kamenném domu. Vyprávějí o těžkém životě dřevorubců, hajných, pastevců, ale i pašeráků. Tyto povídky byly psány v německém jazyce, tištěné ještě švabachem a spisovatel je nazval Böhmerwaldskizzen. Až potom bychom si mohli říci, že to byla kniha jako mnoho jiných, které byly vydávány s menšími či většími úspěchy. Přesto tato kniha od Karla Klostermana, kterou vydal jako první a byla napsaná v němčině, se stala i jeho poslední knihou psanou německy. Potom už spisovatel psal jen česky a knihy jsou vydávány v češtině. Proč tomu tak bylo, se můžeme jen do-

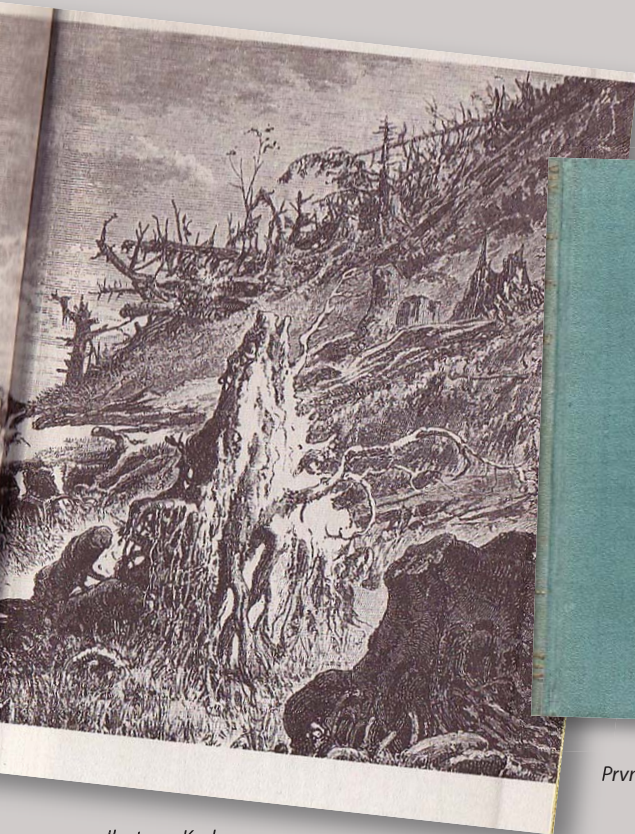
mnívat. Říkalo se, že ho němečtí kolegové pomluvili, že je špatný německý spisovatel, a proto píše česky. Je paradoxem své doby, že tento spisovatel, který své nejlepší romány napsal právě z německy mluvící části Šumavy, tak ho čtenáři nepoznali více jak sto let v německy mluvících zemích. V té době ho Němci brali za odrodilce, ale Češi ho měli rádi. Přesto spisovatel v předmluvě této knihy, citlivě píše nabádavá slova o národnostní snášenlivosti. Lze tam najít větu: „*Jsem na hony vzdálen politickým aspiracím, snažím se jen v této nevládné době přispět mírovým slovem. Co my tady nahoře potřebujeme nejméně, je rasová nenávisť, neštěstí, které ho jak znám šumavský lid, budeme snad ušetřeni.*“

Spisovatel známý neznámý

Za života spisovatele se tím pádem čeští čtenáři nedostali k tomu, aby si j

prečetli česky. Celých 33 let jim zůstala utajena, přestože spisovatel slavil úspěchy a získával na oblibě u čtenářů svými povídkami, romány. Až na sklonku jeho života v roce 1923 ho oslovila Marie Strunová z Tábora, zda by mohla tuto knihu přeložit a vydat. To se také stalo a nakladatelství Josef Vilímek v Praze ji vydalo pod názvem „Ze Šumavy“. Tím se tato kniha i do budoucna zařadila mezi ostatní díla spisovatele. Spisovatel jak známo, byť by měl být původem po rodičích šumavský Němec, navíc vyučující němčinu a francouzštinu na německém gymnáziu v Plzni, psal jen česky. I jeho knihu Skláři mu přeložil a vydal do němčiny jeho přítel Martin Stelzer, plzeňský architekt a stavitel.

Jeho knihy zůstaly pro německé čtenáře až do roku 1998 neznámými, dokud se nezačaly díky spolku Karl Klostermann – Dichter des Böhmerwaldes v Bavorsku

Ilustrace Karla Liebschera v německém vydání z roku 1987.

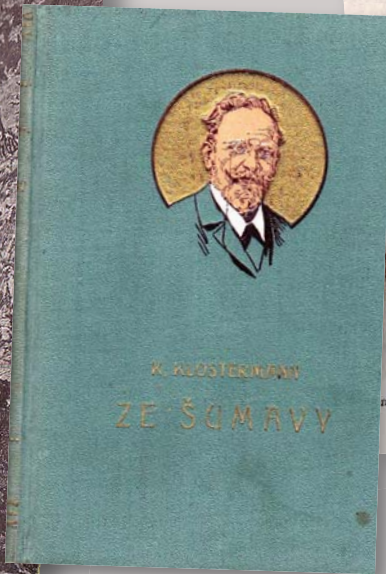
vydávat. Vydalo se jich v překladech do dnešní doby sedmáct.

Přesto, jakousi záhadou, byla tato kniha vydána v roce 1987 v Lipsku, v tehdejší NDR. Kniha je krásně ilustrovaná dobovými rytinami Karla Liebschera, na konci knihy je popsán životopis Janou Janáčkovou. Bohužel to byla asi jen okrajová záležitost, která nedokázala oslovit čtenáře a popularizovat tak spisovatele v té době v německy mluvících zemích. Takže vydání této knihy zapadlo a v podstatě se o ní v Západním Německu a Rakousku nevědělo.

U nás vyšla tato kniha opětovně v roce 1986, na tehdejší dobu v hezké grafické úpravě, již známá jako Črty ze Šumavy a vydalo ji Západočeské nakladatelství v nákladu 30 000 výtisků, což je dnes náklad skoro nemyslitelný. Kniha byla opětovně přeložena z originálu do češtiny panem B. Nohejlem a při zjišťování českých názvů mu byli nápomocni páni M. Pokorný a P. Ruda, v té době známí propagátoři K. Klostermanna.

V roce 2004 se vydává tato kniha díky bavorskému spolku, pod názvem Heiteres und Trauriges aus dem Böhmerwald s novým překladem od Gerolda Dvoraka, a tak se dostává k čtenářům hlavně v Bavorsku, ale i k čtenářům v jiných spolkových zemích v Německu a v Rakousku. Karel Klostermann jako spisovatel je v těchto zemích konečně po sto letech poznán, je popularizován a jeho knihy se vydávají v němčině.

U nás v roce 2006 opětovně knihu vydává dnes již zesnulý nakladatel PhDr. Radovan Rebstöck, který se zasloužil o vydávání Klos-

První české vydání z roku 1923.

Karel Klostermann 1848–1903

Vydání z roku 1987.

Titul první knihy spisovatele v němčině.

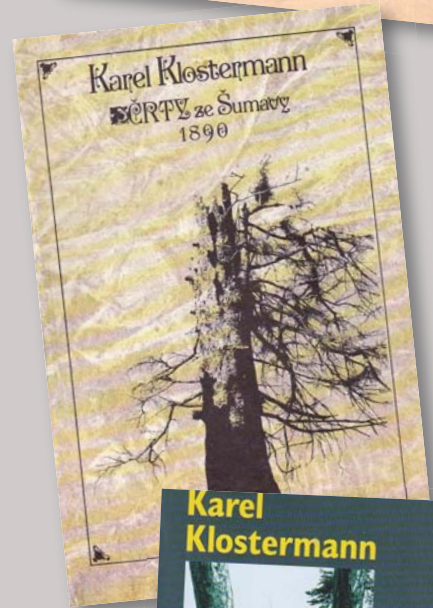
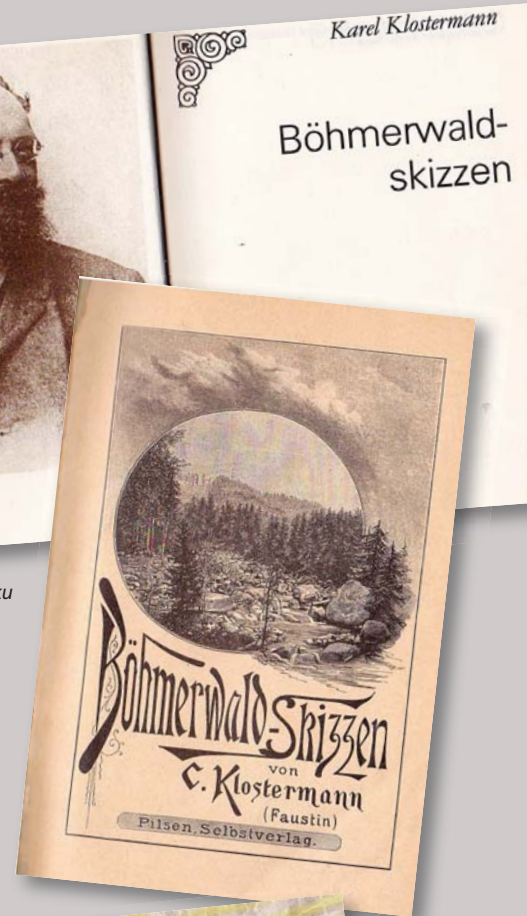
termannovo knih po roce 1989 a tím i zpopularizování spisovatele.

Příští generace

Seznámili jsme s prvotinou od Karla Klostermanna, se zajímavým osudem, nikoliv s obsahem. Ten si čtenáři musí přečíst sami. Je to kniha, kterou čeští čtenáři málem nepoznali. My máme dnes možnost poznat, jaký byl život na Šumavě v době, kdy obyvatelé museli bojovat o holé přežití a Šumava byla ještě nepolíbená cestovním ruchem.

Jaký může být další osud této knihy? Spolek Karla Klostermanna navrhl v rámci stého výročí úmrtí spisovatele, aby si studenti vybrali některou ze třiceti povídek z této knihy a zkusili namalovat komiks. Je možné, že v dnešní zrychlené době, kdy vše běží ve zkratkách, kdy mladí nechtějí číst rozvláchnou a dnes již archaickou češtinu, že se dostanou v jiné formě ke spisovateli a třeba si jednou budou chtít přečíst, tak jak psal o své době. Co víc, budou moci poznat dřívější život na Šumavě, mohou poznat i myšlení spisovatele, který o sobě říkal, že je nejspíš Evropanem a bál se oprávněně nacionalismu. Proto je dodnes vydáván jako apoštol smíření mezi Čechy a Němci. Je dobře, že dnes máme dobré sousedské vztahy s Němci, je jen škoda toho, co si naši předkové museli prožít, aby poznali, že vypjatý nacionalismus ve své době nic neřešil, ba naopak.

Václav Sklenář
vaclav.skl@email.cz

Vydání z roku 1986.

Německé vydání z roku 2004.

Kaňonem Blanice na hrad Hus

Částí kaňonu prochází naučná stezka „Na soutoku“.

Pěší trasa s náročnějším průchodem kaňonovitým údolím řeky Blanice. Tip na jarní výlet v CHKO Šumava k letošnému 60. výročí jejího založení.

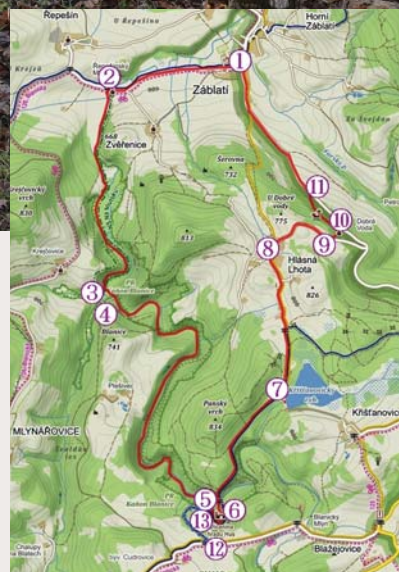
Start i cíl v Záblatí

Protože je v této oblasti veřejná doprava poměrně omezená (vázána na autobusy pouze v pracovních dnech), je i pro motorizované turisty nejméně výhodnější vrátit se zpět do výchozího místa. Okružní pěší túra je určitě zajímavější, než se vracet touž trasou zpět. Kaňon řeky Blanice je jednou z nich, přičemž při zvoleném okruhu projdete stejnou vzdálenost jako při návratu po stejné trase. Vhodným výchozím bodem pro obě skupiny turistů je obec Záblatí (1) Je zde možnost parkování, občerstvení i autobusové spojení v pracovních dnech z Prachatic. Délka okružní trasy je 14 km. Z parkoviště u sportovního areálu nebo od autobusové zastávky u kostela sv. Jana Křtitele (původně gotický kostel z 1. poloviny 14. stol.) dojet cca 1,5 km po silnici (modrá TZC) k Řepešínskému mlýnu.

Za mostem přes Blanici (2) odbočit vlevo podle ukazatele na naučnou stezku „Na soutoku“, která sleduje řeku proti proudu (je značena zeleným pruhem).

Kaňon řeky Blanice

Projít kaňonem řeky Blanice od Řepešínského mlýna ke zřícenině hradu Hus představuje 7 km dlouhou, zejména za vlhkého počasí poměrně náročnou, ale impozantní pěší trasu, která je opravdovým turistickým zážitkem. Údolí meandrujícího toku v tomto úseku, přilehlé okolí a krátké výběžky do přítoků Milešického a Křemenného potoka, tvoří Přírodní rezervaci Kaňon Blanice. Chráněná oblast byla vyhlášena v roce 2021. Předmětem ochrany je komplex ekosystémů s výskytem vzácných druhů živočichů. Původní přírodní rezervace „Na soutoku“ v její severní části zřízená

Mapka trasy s trasovými body, na něž je odkaz v textu (vytvoreno na podkladu turistické mapy z webu Mapy.cz)

v roce 1963, se stala její součástí. Její jméno nese současná naučná stezka. Vede od Řepešínského mlýna zhruba do jedné třetiny kaňonu a je ukončena návratovou smyčkou, která ji otáčí do svahu a po 400 m se opět napojuje na stezku podél řeky.

Meandrující řečiště se neustále formuje a koryto mění tvar. Největší změny nastaly po povodni v roce 2002.

Podrobnosti jsou popsány na informačních tabulích, které jsou umístěny podél naučné stezky „Na soutoku“.

Z hradu Hus se zachovaly už jen rozvaliny.

Kaňon na četných místech lemují strmé skály.

Zřícenina hradu Hus

Od ohybu smyčky naučné stezky (3) pokračuje podél řeky již neznačená, více či méně vyšlapaná pěšina s několika obtížnými úseky. Místy je třeba počítat s podmáčeným terémem, skalními výstupky a padlými stromy. Nemilou vodní překážkou jsou těsně za

sebou 2 potoky (Milešický a Křemenný), které je třeba přebrodit nebo překonat po kládách. (4) Po zdolání dalších 4 km kaňonem se narazí na modrou TZC od Cudrovic (5), která vede přes železnou lávku a stoupá ke zřícenině hradu Hus. (6) Hrad byl založen roku 1341 na skalním ostrohu obtékaném řekou Blanici k ochraně nově zakládáných vesnic v okolí Záblatí. Po 100 letech existence byl dobyt a rozbořen. Zachovalé zbytky jsou dnes kulturní památkou.

Křišťanovický rybník a křížová cesta Dobrá Voda u Záblatí

Od zříceniny stezka po modré značce dále stoupá ve svahu Panského vrchu a po 1,5 km přivádí ke Křišťanovickému rybníku. (7) V letním období je ideálním přírodním koupalištěm a funguje tady i kemp a občerstvení. V sezóně 2023 budou pravděpodobně ještě mimo provoz kvůli stále probíhající rekonstrukci hráze. Od hráze pokračujte podle směrovky po žluté TZC zpět do Záblatí (3,5 km). U rozcestníku v Hlásné Lhotě (na křížovatce za

Peřej a železná lávka v kaňonu Blanice pod zříceninou hradu Hus

býv. hasičskou zbrojnicí) (8) můžete po žluté TZC pokračovat rovně do Záblatí nebo si trasu o 800 m prodloužit, odbočit po silnici vpravo, po 700 m z ní odbočit vlevo. (9) Po 100 m přes louku a lesem (podél plotu rekreačního objektu Dobrá Voda) dojdete ke XIV. zastavení křížové cesty Dobrá Voda. (10) Kolem dalších třinácti zastavení prochází lesní cesta (0,5 km), která klesá k prvnímu zastavení přímo u silnice (11), po níž se vrátíte do Záblatí.

Na hrad Hus od bývalých Cudrovic

Motorizovaní turisté, kteří si na průchod celým kaňonem netroufnou, se mohou po NS vrátit k Řepešinskému mlýnu a do Záblatí (celkem 6 km) a přejet přes Blažejovice a Blanický mlýn k symbolickému hřbitovu u bývalé osady Cudrovice (12). Je tady malé parkoviště, z něhož lze po modré TZC sejít do kaňonu (5), přejít řeku po železnou lávku, vystoupat ke zřícenině hradu Hus (6) a vrátit se stejnou cestou (celkem 3 km). Kvůli strmému svahu kaňonu opisuje modře značená trasa protáhlý oblouk, který probíhá v horní části po lesní cestě, a pak kamenitou stezkou. Ve svahu u cesty uvidíte zdejší zajímavost – vstupy do dvou důlních štol (přístup do nich není možný). (13) V minulosti se zde těžil světlý, hrubě krystalický, místy páskovaný mramor.

Střední část křížové cesty Dobrá Voda u Záblatí.

František Janout
janout.frantisek@seznam.cz

Šumava před sto lety

na snímcích Fotoateliéru Seidel XXIX.

Museum Fotoateliér Seidel v Českém Krumlově ukrývá ve svém fotografickém archivu na 140 000 snímků z období před 100 lety. Legendární „kronikář Šumavy“ fotograf Josef Seidel a jeho syn František zachytili na svých snímcích dávnou tvář šumavské přírody a krajiny. Postupně Vám ji představujeme...

Jeden z nejstarších snímků zříceniny Vítkův hrádek. Foto: Josef Seidel, před 1900.

Vítkův hrádek a Svatý Tomáš

Vrchol Vítkova kamene 1 035 m n. m. se zakonzervovanou zříceninou Vítkova hrádku a vesnicí Svatý Tomáš mají na mapě CHKO Šumava významné místo. Oblast pod Vítkovým kamenem je ohraničena vodami přehrady a státní hranicí, připevněna k většině CHKO je jen velmi uzoučkou silnicí u Rakouské zátoky. Přestože se drží jen za vlások silnice, je pevným a dost velkým článkem krajinné oblasti. Tato nejjihnější a nejvyšší část Chráněné krajinné oblasti Šumava v sobě uzavřela Přírodní památku Svatý Tomáš, téměř o třicet let mladší než CHKO.

Josef i František Seidelovi tu asi fotografovali nejpozději před druhou světovou válkou. Na jejich pohlednicích jsou vidět turisticky zajímavá místa. O významu budoucí

přírodní památky ve své době nevěděli, a tak ji od nich zobrazení nemáme.

Josefovi Seidelovi bylo 11 let, když do Sv. Tomáše v roce 1870 přišel krumlovský poštovní mistr a fotograf Franz Polak a pořídil zde tři dosud nejstarší známé snímky. Ty asi nebyly ještě určeny pro širokou veřejnost. Tento fotograf pracoval často na objednávku majitelů panství v Nových Hradech, Rožmberku i Českém Krumlově. Před rokem 1900 se sem vydal i Josef Seidel, aby pořídil fotografii zříceniny Vítkova hrádku, myslivny a kostela. To byly po několik let nejdůležitější obrázky z pod Vítkova kamene. Další fotografie vznikly před rokem 1907 opět se stejnými třemi motivy.

Jedním z nejslavnějších okamžiků v historii lyžování na Šumavě byl přechod Šuma-

Kostel Sv. Tomáše. Foto: František Seidel, asi 1935.

Hleďte zmizelou podobu šumavské krajiny v databance starých fotografií na www.seidel.cz a v Museu Fotoateliér Seidel v Českém Krumlově.

vy na lyžích v zimě 1923. Ten s fotoaparátý a další nezbytnou výzbrojí začal bratrance Palectzkovými (Otto a Karl) prvním dnem odchodem z vlakového nádraží v Černé v Pošumaví přes Frymburk na Svatý Tomáš a odtud opět dolů k Vltavě do Dolní Vltavice, kde přespali. Právě nejkrásnější pohled na Alpy z čes-

Zřícenina Vítkova hrádka od Vltavy.
Foto: František Seidel, okolo 1930.

Myslivna ve Svatém Tomáši.
Foto: Josef Seidel, po roce 1900.

Lesní personál revíru Svatý Tomáš. Třetí zleva lesní asistent Ing. Antonín Nikendey (1887-1961) a čtvrtý zleva revírník Heinrich Czernay (1868-1942) Foto: Josef Seidel, 1916.

ké strany Šumavy, který se nabízí od zříceniny hradu, zlákal oba fotografy k výstupu. Bez těchto snímků by se nemohli z cesty vrátit. Slavný hrad Vítkovců znali jistě také, ať již z textů Adalberta Stiftera, či z jeho obrazů. Slavný spisovatel a malíř si zříceninu i její okolí velmi oblíbil, také díky němu se stala slavnou.

Téměř po deseti letech bratrance Palectzky ve fotografování alpského panorama následoval mladý František Seidel, který chtěl dokázat nejen sobě, ale hlavně svému otci, že je stejně dobrým fotografem jako on. Jednotlivé záběry vydal na pohlednicích, panorama složené z jeho několika snímků sestavil až grafik Tomáš Halama v knize Šumava – krajina pod sněhem z edice Seidelova Šumava. Františkovo fotografování výhledu na Alpy bylo možná podpořeno přáním majitele panství Adolfem ze Schwarzenbergu zhotovit reprezentativní snímky, které by zvaly turisty k návštěvě těchto míst. Na knižecí náklady byla v roce 1934 zřícenina zakonzervována a upravena pro výhled k Alpám. Až do začátku 21. století to byl poslední výrazný pokus o záchranu památky. O této opravě zříceniny píše časopis Tradice v roce 1935: „Již v letech 1870/71, a pak opět roku 1905 provedeny tu rozsáhlé a nákladné práce zajišťovací. Přes tyto pozůstatky hradu od oné doby do té míry zase byly rozrušeny, že nyní bylo je lze zachránit jen nákladem přesahujícím 30.000 Kč. Ovšem ke zkáze památky přispívali nemálo také jednotliví svévolní návštěvníci, kteří shazovali těžké kamenné plotny, jimiž zdívko bylo nahore kryto, aby déšť do něho nepronikal.“ Dále je podrobně popisován způsob práce: „Všecky zdi musily býti vyklínovány a utaženy, dílem vylámaná, dílem uvolněná místa byla vyzděna a nejlepší nastavovanou maltou vyspárována.“

Pod Vítkovým kamenem vyrostl v první polovině 14. století kostel Sv. Tomáše, který je od roku 1963 kulturní památkou. Jako mnoho jiných církevních staveb měl ve 20. století namále. Ještě před rokem 1989 byl osobitě chráněn Petrem Ziegrosserem, který svou zarputilostí a s pomocí dalších lidí kostel nenechal rozebrat a zničit. Petr Ziegrosser má svou zásluhu také na iniciování opravy zříceniny Vítkova hrádka, kde mu byla v květnu 2020 odhalena pamětní deska.

Třetí z dominantních staveb je schwarzenberská myslivna. V 19. a první polovině 20. století to byla výstavní budova sloužící nejen správě jednoho z největších lesních revírů na Krumlovském panství, ale místu pobytu knížecích majitelů. Josef Seidel fotografoval myslivnu zřejmě jako druhý motiv hned po zřícenině. Jeho objektivu se nevyhnul ani schwarzenberský lesní personál a další obyvatelé vesnice. Také díky dataci snímků fotografovaných mimo ateliér je možné sledovat pracovní cesty obou Seidelů do Svatého Tomáše. Fotografování nebylo málo, rád se sem vraceli, například v letech 1902, 1904, 1922, 1926, 1927, 1934, 1935.

Snímky krajiny a lidí, kteří v ní žili ve víře, že musí zůstat uchovaná i pro jejich potomky, jsou možným vzorem, jak by mohla krajina vypadat i po nás. Museum Fotoatelier Seidel si v roce 2023 připomíná 15 let od svého otevření. Veřejnosti slouží pouhou čtvrtinu doby, co existuje CHKO Šumava. Lásku k přírodě a krajíně zděděnou po předcích však obě organizace sdílí...

Zdena Mrázková, Petr Hudičák
Museum Fotoatelier Seidel,
Český Krumlov
hudicak@seidel.cz

Start Šumavské mozkovky 2023

Už nyní se připravuje další ročník soutěže Šumavská mozkovka. Správa Národního parku Šumava tak přijímá populárně naučné články o jakémkoli výzkumu prováděném na Šumavě. Článek je možné zaslat elektronicky na e-mail: jiri.kadoch@npsumava.cz a to **do 30. 9. 2023**

Pravidla dodání příspěvku

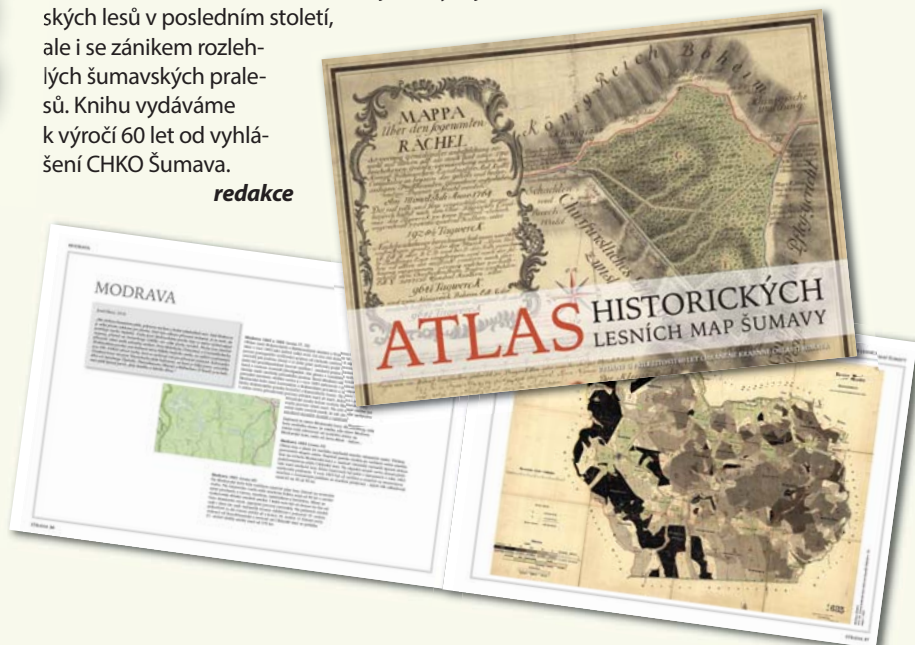
- 1) Dodat text v elektronické podobě (v aplikaci Word), na max. 1,5 strany A4, velikost písma 12 (cca 5 000 úhozů s mezerami) propagující výsledky **vlastního výzkumu** či **monitoringu** na území NP a CHKO Šumava.
- 2) Nezbytnou přílohou jsou fotografie (2- 4 ks)+ popisky, grafy výhodou + popisky. Obrázky dodat zvlášť (jpg, tif...), grafy v programu excel. V případě absence fotografické přílohy si Správa vyhrazuje právo doplnit obrazovou část textu.
- 3) Text musí být členěn alespoň do 3 podnadpisů oddělených odstavci.
- 4) Správa NP Šumava si vyhrazuje právo v případě, že bude dodáno více jak 5 příspěvků provést jejich výběr (losem).
- 5) Správa NP Šumava si vyhrazuje právo na prezentaci všech došlých příspěvků nejen v rámci soutěže Šumavská mozkovka 2022, ale i v rámci svých publikací, časopisu, internetových stránek, či facebookového profilu.
- 6) Správa NP Šumava si vyhrazuje právo nepřijmout text, který je hanlivý, diskriminující nebo napadající jiné skupiny osob či jednotlivce.

redakce

Pro poznání vývoje šumavských lesů

Počátkem roku 2023 vyšla nová kniha Správy NP Šumava s názvem Atlas historických lesních map. Zachycuje soubor starých lesnických map, převážně z druhé poloviny 19. století, které dokumentují vývoj lesů na území národního parku i chráněné krajinné oblasti. Čtenáři se takto seznámí nejen s vývojem šumavských lesů v posledním století, ale i se zánikem rozlehlých šumavských pralesů. Knihu vydáváme k výročí 60 let od vyhlášení CHKO Šumava.

redakce

Jaro – čas ptačích námluv

Zima se pomalu chýlí k závěru a přichází období jara. Čas ptačích námluv a milování. Někteří, jako například sovy, to rozjely již v únoru, následují je tetřevi, tetřívci, ... Všem jde o jediné. Obhájit co nejhodnější teritorium, oslnit tu pravou, se kterou se spáří a dají základ další generaci. V období toku jsou nejen naši lesní kuři velmi citliví vůči vyrušování. Například plodná perioda tetřívčích slepiček je přibližně pouhých 5 dnů! Respektováním omezení vstupu do některých lokalit v tomto kritickém období umožníte přežití mnoha vzácným druhům. A za to to přeci stojí!

Aleš Vondrka

Ornitolog Správy NP Šumava

Soutěž Šumavská mozkovka 2022 rozhodl jediný hlas

Už podeváté měli čtenáři časopisu Šumava, ale i návštěvníci oficiálního webu Národního parku Šumava možnost vybírat nejlepší populárně naučný článek popisující výzkumy na území Šumavy. Ti rozhodli, že vítězem soutěže Šumavská mozkovka 2022 se stává

Ivan Suchara s článkem „*Les a znečištění ovzduší*“. Hlasovalo pro něj 42 čtenářů. O jediný hlas méně dostal článek „*LHP - informace na první pohled?*“ Jiřího Zelenky. Třetím článkem v pořadí, co do počtu získaných hlasů, je „*Rozšíření motolice velké v ekosystému Šumavy*“ Tomáše Peterky, oba jsou ze Správy Národního parku Šumava. Získal 32 hlasů. Pro článek „*Síto a splouvání ve Vltavském luhu*“ kolektivu autorů Zuzany Hořícké, Ondřeje Simona, Vojtěcha Baráka, Věry Kladivové a Kamily Tiché hlasovalo 29 čtenářů. Milan Štech, který napsal článek s názvem „*Květena Šumavy dnes – Výsledky právě skončeného mezinárodního projektu*“ získal 23 hlasů.

Soutěž Šumavská MOZKOVKA

Populárně naučné články hodnotí také odborná porota složená ze zástupců všech čtyř národních parků České republiky, podle které tento ročník Mozkovky přinesl v hodnocení odborné poroty nebyvale těsné výsledky. Nakonec vyhrál příspěvek Tomáše Peterky ze Správy NP Šumava, který se věnuje problematice infekování volně žijících zvířat motolicí velkou. **Jan Dvořák**

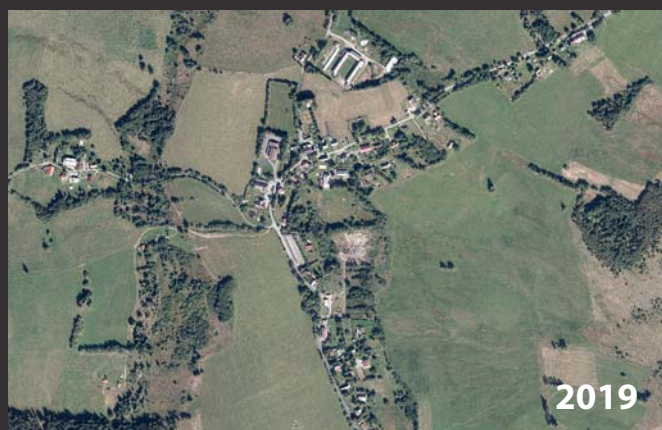

Proměny sídel na území CHKO Šumava

Lidská sídla, tj. města a obce se postupem času mění. Pro ukázkou, jak taková proměna probíhá, byly vybrány tři různé obce nacházející se na území CHKO Šumava – Železná Ruda, Nové Hutě a Vyšovatka.

Železná Ruda je významným turistickým střediskem. Historicky se jedná o komunikační (hromadný silniční) urbanistický typ sídla. Na zástavbu podél hlavní komunikační osy postupně navazovala další zástavba i jiného urbanistického typu a zvláště v posledních 30 letech po změně společenských poměrů došlo k nepřehlédnutému rozvoji a rozšíření nové zástavby a i k zahuštění zástavby stávající.

V případě Nových Hutí je jádro sídla historicky také komunikačním (hromadným silničním) urbanistickým typem, ale s rozvolněnou zástavbou a v okolí tohoto jádra byla v minulosti hojně rozšířená rozptýlená zástavba. V poválečném období zvláště změnou způsobu zemědělského hospodaření došlo prakticky k zániku rozptýlené zástavby a jádro sídla bylo postupně zahušťováno.

Sídlo Vyšovatka je názorným příkladem návěsného sídla s jasně formovanou návší obdélného tvaru. Po vysídlení původních obyvatel a po změně způsobu zemědělského hospodaření historické uspořádání zemědělských pozemků prakticky zaniklo, ale urbanistická struktura sídla zůstala i přes ztrátu části historického stavebního fondu zachována.

Posláním CHKO Šumava je mj. také to, aby rozvoj sídel na jejím území probíhal opravdu udržitelným způsobem, aby nebyly vymezovány zastavitelné plochy v rozsahu neodpovídajícímu jejich demografickému vývoji a aby i jejich obraz v krajině působil na pozorovatele příjemně.

ISSN 0862-5166

www.npsumava.cz

58141900000061